

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische
Kring Gent V.Z.W.**

27e jaargang - nr. 4

15 juli 1998

INHOUD

- Pierre Kluyskens Filips-Karel Marissal	178
- Henri Pirene Inventaire Archéologique: De Grafplaat van Sint-Flobertus	186
- Ronald De Buck De Brabantse Omwenteling in de Gazette van Gend (1789-1790) Vervolg	189
- Paul Huys Over de "Mathematische Machine" van Guiloude Parree (1770) en andere "Groote Mechanique Konst-stukken" (1823) te Gent	201
- Dr. Geertruida de Moor Gentse Koek in het Cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst bij Leiden in het Gewest Holland in de vijftiende eeuw.	202
- David Maes Het Gents Kerkepad (Vervolg) Sint-Jan-Baptistkerk. Emilius Seghersplein	204
- W.L. Braekman Steltloper verongelukt in 't Prinsenhof (1512)	208
- Eddy Levis " 't Gents spant de Kruune". Ne Gentschen êwen toaie	210
- Ronald De Buck Gentse Memoriedagen: 3-4-5-6-7 april	217
- Alfons Van Werveke Oudheidkundige Kroniek: De Straf van den Put	220
- Bibliografie	221
- Vraag en Antwoord	225
- Lezers schrijven ons	226
- Oude jaargangen "Ghendtsche Tydinghen"	227
- Dit bestaat niet meer	228

FILIPS-KAREL MARISSAL

Op 22 augustus a.s zal het precies 300 jaar geleden zijn dat Filips-Karel Marissal in Gent geboren werd.

Een gelegenheid die wij niet konden laten voorbijgaan om deze verdienstelijke Gentenaar te herdenken.

Wij doen dat aan de hand van een paar artikels die de onuitputtelijke Pierre Kluyskens destijds schreef en die wij hier publiceren - zoals altijd - met de vriendelijke toestemming van de familie Kluyskens.

Eerst een artikel dat dateert van Mei 1967.

Het analfabetisme was, bij de troonsbeklimming van Maria-Theresia, in onze gewesten een nog grotere plaag dan het pauperisme, want in dit laatste kon niet blijvend verholpen worden, zolang de overgrote meerderheid van de bevolking verstoten blijft van elke vorm of graad van onderwijs of onderricht. Indien het initiatief van de Oostenrijkse regering uiteindelijk een gedeeltelijke mislukking werd, betekent zulks enkel dat men niet in een handomdraai een scheve situatie kan rechtzetten. Het is pas later, veel later dat de vruchten van deze eerste poging om het onderwijs op een zeker peil te brengen, mochten worden geplukt, doch op dat ogenblik was keizerin Maria-Theresia sedert jaren dood, en waren ook sedert lang de laatste sporen van het Oostenrijks gezag alhier verdwenen.

In één domein van onderwijs en cultuur mochten Maria-Theresia, haar schoonbroeder Karel van Lotharingen en de Oostenrijkse overheden zich niettemin in een markant succes verheugen, nl. het artistiek onderwijs.

Welstand en kunst zijn niet te scheiden: er is daar een mooie studie over te schrijven, een mooie theorie over te bouwen, en geen land ter wereld kan ze beter illustreren dan het onze.

Ook tijdens de regering van Maria-Theresia werd het bewaarheid: er heerste, althans in de industriële en commerciële middens, een zekere welstand die bij deze begunstigden het idee en de drang opwekten nieuwe huizen en woningen te laten bouwen in de toen heersende Lodewijk XV-stijl, en ze te laten versieren met het werk van beeldhouwers, schilders enz.

Met de kunst was het in de jaren die de regering van Maria-Theresia voorafgingen, maar pover gesteld. Sedert de dood van de grote Rubens meer dan een eeuw geleden, had men geen fonkelende ster, zelfs geen pinkende ster aan de artistieke einder zien verschijnen. Achterlijke epigonen persten uit de Barokkunst het laatste druppeltje bloed dat zij er nog in vonden, en deden niet de minste inspanning om uit het slop te geraken.

Wie had ten andere in een stad als Gent, waar oorlogen en bezettingen elkaar bijna ononderbroken opvolgden, hun aangekocht of een belangrijke bestelling gedaan?

Filips-Karel Marissal, zelfportret.

Daarbij kwam nog hun oud corporatief stelsel met prerogatieven, exclusieven en een onmogelijk ostracisme dat zich o.m. verzette tegen elke vorm van kunstwerken door artiesten of verkopers vreemd aan de stad, buiten de korte tijd van de Halfvastenfoor.

Ook aan dat achterlijk systeem dat weliswaar gedurende de middeleeuwen een nuttig en noodzakelijk iets was geweest, doch geleidelijk ontaardde in misbruiken en in bescherming van belangen die maar zelden artistiek mochten heten, stelde Maria-Theresia een einde op 13 november 1773.

Het zou voortaan eenieder toegelaten worden een kunst of kunstgenre te beoefenen waar en wanneer hij het wilde, zonder eerst in een of andere beroepsvereniging te worden opgenomen, zoals voortaan ook iedereen de mogelijkheid zou hebben zijn kunstwerken overal en altijd te koop aan te bieden.

Deze maatregel - er kwam aanvankelijk veel tegenkating - betekende de ont-

voogding van onze kunstenaars en mag een van de eerste logische gevolgen van de stichting van de Academie te Gent worden genoemd; een tweede gevolg dat onvermijdelijk nog een paar jaren moest uitblijven, was de inrichting te Gent in 1792, van het eerste Nationaal Kunstsalon, eerste in de reeks van de Driejaarlijkse en Vierjaarlijkse Salons waarvan wij twee jaren geleden de 51e uitgave in onze stad hebben gekend.

Een Academie voor Schone kunsten, stampte men, in het midden van de XVIIIe eeuw, zo maar niet uit de grond. Er zijn leraren, leerlingen, lokalen, materiaal en geld nodig om, van het startpunt tot een eerste concreet resultaat te geraken, vooral in een stad als Gent, waar, in die jaren, kunst en kunstbeoefening zeer laag waren gevallen.

Toen Maria-Theresia haar vader kwam op te volgen, telden Brussel, Antwerpen en Brugge reeds een Academie; te Gent bestond er zelfs geen school die op een Academie geleek en het zou wellicht nog jaren hebben geduurd, indien een kunstenaar niet zelf het initiatief had genomen alhier een teken- en schilderschool in te richten: Filips-Karel Marissal.

Een fenomeen of genie schijnt hij wel niet geweest te zijn, wel een van die talrijke kunstenaars uit de tijd die meer techniek en talent dan verbeelding en scheppingskracht bezaten.

Marissal die op 22 augustus 1698 te Gent werd geboren, had zijn artistieke opleiding gekregen in het atelier van Gillis Leplat, een bekwame en alom geprezen artiest die o.m. zeven panelen, de "zeven werken van barmhartigheid" voorstellende, voor de Gentse Armenkamer had geschilderd.

Marissal was 45 jaar oud en dus geen beginnening meer in het vak, toen hij in 1743 naar Parijs trok om er gedurende vier jaar de lessen te volgen aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, iets dat de artiesten gewoonlijk deden wanneer zij 18 of 20 waren. Wanneer men, als Marissal, bij een Gillis Leplat in de leer was geweest was het, vooral dan op zijn ouderdom, totaal overbodig nog een viertal jaren te gaan doorbrengen op de banken van een vreemde school. Zijn inzicht zal dus wel geweest zijn de inrichting en het mechanisme van een dergelijke instelling te gaan bestuderen met het oog op de stichting te Gent, van een soortgelijke school.

En inderdaad, pas teruggekeerd uit de Franse hoofdstad, opent Marissal in zijn woning een Tekenen- en Schilderschool. Het was een nederig begin, doch in die jaren kon zulks de mensen niet ontmoedigen, integendeel: het was een prikkel om hoger te geraken. Het huis van Marissal was echter zo klein, dat de kunstenaar slechts tien leerlingen kon aanvaarden die hem jaarlijks een som van 10 schellingen betaalden.

Een nederige start sluit nochtans sympathie en aanmoediging niet uit: Marissal die dagelijks aanvragen van verdienstelijke studenten moest weigeren, mocht zich dra verheugen in de stijgende belangstelling van de plaatselijke overheden

en kunstminnaars: het voorbeeld van de voorschepen van de stad, baron della Faille d'Huyssse die de titel van beschermer aannam - hetgeen een financiële steun en tussenkomst betekende - werd door tientallen mensen gevolgd: "Zijne en hunne werkingen bragten mede, lezen wij in de eerste studie die over de School verscheen, dat het edel achtbaer Magistraet van der keure ten jare 1751, Marissal's vraag inwilligde, hem toeliet eens algemene Akademie te openen, en tot dies te gebruyken het bovendeel van het Hof van S. Anthone op den Lievegang".

Voor Marissal was deze beslissing van het Gents stadsbestuur een ware triomf, zelfs al gaf de stad enkel een officiële titel aan de instelling en een lokaal voor de leergangen en oefeningen, maar geen centen.

Het geld zou Marissal van zijn beschermers en sympathisanten ontvangen elke "intekenaar" - men telde er reeds 94 het eerste jaar - verbond zich gedurende zes jaren, jaarlijks een som van 10 schellingen te storten: "daer voor was het hem geoorlooft een jongeling op zynen naem in de Akademie te doen onderwijzen".

Het idee was gelukkig, maar niet nieuw: men past sedert jaren dit stelsel toe te Brugge waar men nochtans blijk van meer realisme had gegeven: de intekenaars verbonden er zich voor het leven, hetgeen een zekerheid voor de Academie betekende.

Marissal had gehoopt dat het aantal leerlingen nu vlug zou stijgen, doch het mocht de 40 niet overschrijden: de ligging van de school was een belangrijke hinderpaal in die tijd: "de reden van dat kleyn getal is klaerlijk bewezen; de plaets waer de onderwijzing alsdan gegeven wierd, is te verre van het midden der stad verwijderd; dit kwam menigen ouder en leerling, bijzonderlijk in de wintersche avonden, te onpas". Een gebouw op een driehondertal meter van het Gravensteen gelegen, werd dus in die jaren beschouwd als zijnde te ver afgelegen van het stadscentrum.

Geef een ander lokaal en het aantal leerlingen zal verdubbelen, beweerde Marissal. Het stadsbestuur dat hem bijzonder genegen was, ging op zijn verzoek in, en stelde de bovenzalen van het stadhuis ter beschikking van de nieuwe Academie en "wierden de leerlingen terstond ten getalle van meer dan honderd vermenigvuldigt"!

Met een honderdtal leerlingen op zijn schoolregister, dacht Marissal dat het ogenblik was aangebroken, om ook op belangstelling en steun van de regeeringsmiddens te mogen rekenen. Vandaag mag men dat opeisen met veertien leerlingen, doch in de XVIIIe eeuw waren de mensen meer bescheiden: Marissal zocht enkel de overheden aan zijn school te interesseren.

Op 15 oktober 1753 aanvaardt graaf Karel van Koblenz, gevolmachtigde Minister van Maria-Theresia de titel van "Algemeen Beschermer" van de Academie en enkele maanden later bekomt Marissal een nieuw en beslissend succes wanneer ook de volksgeliefde en invloedrijke hertog Karel van Lorreinen officieel de titel van Koninklijke Beschermer aanvaardt.

Een laatste overwinning moest nog worden behaald: de steun van de keizerin, haar beschermheerschap. Het gebeurde op 14 september 1774: "Haere Majesteit, willende begunstigen de erfstelling van eene Akademie van Teeken-, Schilder- en Bouwkunde binnen de Stad Gend, en den smaek der Schoone Konsten, die haer voorwerp zijn, heeft verklaert dat zy wel wilt de gemelde Akademie nemen onder haere Koninglijke bescherming en aen de zelfde haere gunst geven; dat de gemelde Akademie gevolgentlijk mag aennemen den naem van Koninglijke Akademie van Teeken-, Schilder- en Bouw-Kunden".

Het was de definitieve, beslissende overwinning van Marissal, ook een van de heerlijkste weldaden van de keizerin in onze gewesten.

Het voorbeeld van Gent bleef geen uitzondering in ons land. Wanneer Maria-Theresia in 1780 te Wenen overlijdt, telt ons land een twaalfstal academies voor Schone Kunsten: Brussel, Antwerpen, Gent, Brugge, Doornik, Kortrijk, Mechelen, Ath, Oudenaarde, Luik, Temse en Ieper; zij legden de grondslag van de heropstanding van de kunst in onze gewesten.

Pierre KLUYSKENS

Maar 17 jaar voordien, namelijk in maart 1950, had Pierre Kluyskens dit onderwerp reeds behandeld.

Aan de naam van Filips-Karel Marissal is een onzer schoonste stedelijke instellingen verbonden: de Koninklijke Akademie voor Schone Kunsten, waarvan wij toekomend jaar, wellicht met grote luister, de tweehonderdste verjaardag zullen mogen vieren.

Dat de naam van Marissal heden nog weinig bekend is, moeten wij enkel toeschrijven aan het gering aantal schilderijen welke hij ons nagelaten heeft en ten andere kon nalaten, want gans zijn leven heeft hij in het teken gesteld van de verwezenlijking van zijn enig ideaal: aan Gent een Academie schenken, en aan dit doel heeft hij zijn eigen kunstenaarsloopbaan volledig opgeofferd. Marissal heeft grootse plannen gekoesterd, te groots wellicht, en de ontgoocheling moet geweldig geweest zijn bij die man die gedroomd had van Gent terug een artistiek centrum als Parijs, Brussel of Antwerpen te maken, en na een tijdlang moest beseffen dat zijn dromen, een na een, als luchtkastelen ineen stortten, en dat hij alles in het werk zou moeten stellen om een steeds bedreigde instelling recht te kunnen houden.

Dat hij gestreden heeft tot het uiterste zijner krachten, dat zijn werk ten slotte toch de grondslag is geworden van de latere bloei, en zijn voorbeeld een aanwakkering is geweest voor zijn opvolgers, is wel zijn schoonste verdienste te noemen, want zonder Filips Marissal waren wij wellicht nog vele jaren van een Academie verstoken geweest.

Over zijn eerste levensjaren en zijn jeugd is ons heel weinig bekend en de archieven der Academie geven ons niet de minste inlichting.

Wij weten enkel dat hij te Gent geboren werd op 22 Augustus 1698 en in de St. Jacobskerk gedoopt werd.

Als kind heeft hij de verschrikkelijke oorlogsjaren, de armoede en de hongersnood moeten kennen die te Gent de Vrede van Utrecht vooraf gingen.

Zijn kunstonderricht ontving hij in het atelier van de Gentse kunstschilder Gilles Le Plat, beroemd door zijn reeks schilderijen "De werken van Barmhartigheid" die vroeger de Armenkamer versierden en thans overgebracht werden naar de Commissiezaal van het Museum der Bijloke.

Meer weten wij niet over zijn eerste vijf-en-veertig levensjaren. In 1743 vertrekt Marissal naar Parijs; hij verlaat zijn geboortestad op het ogenblik dat deze een nieuwe voorspoed schijnt te kennen. Werden de laatste jaren voor zijn afreis, de Hoofdwacht aan de Kouter, het Huis der Onvrije Schippers en andere merkwaardige gebouwen niet opgetrokken, en betekende de troonsbeklimming van Keizerin Maria-Theresia geen voorteken van hernieuwde welstand en hoop op een betere toekomst?

Wanneer Marissal dan ook te Parijs gedurende vier jaren lessen volgt aan de vermaarde Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, koestert hij het plan bij zijn terugkeer in zijn geboortestad die hij verlaten heeft wanneer de heropstanding nakend scheen, een soortgelijke Academie te stichten, die hij zelve zou besturen met de ondervinding welke hij alhier had opgedaan.

In dit Parijs, waar de kunstenaars van Vorst, Hof en Adel overtalrijke bestellingen in ontvangst mochten nemen, en waar de Academie de jongeren op een dikwijls schitterende toekomst voorbereidde, dacht onze Gentenaar aan het groots artistiek verleden zijner geboortestad, aan die kunstenaars uit de Middeleeuwen, de Van Eyck's, Van der Goes en zovele anderen die te Gent hadden geleefd en geschilderd, en hij achtte het ogenblik gekomen om door het stichten ener Academie naar het voorbeeld van dat der grote steden, terug de kunst te Gent te doen zegevieren.

Maar gedurende zijne afwezigheid hadden de bezetting der stad door de legers van Lodewijk XV en de zware militaire opeisingen, de stad en het omliggende platteland eens te meer volkomen geruïneerd, en Marissal zag zich verplicht zonder veel rumoer van wal te steken en in zijn eigen woning aan een tiental leerlingen tekenonderricht tegen een minieme vergoeding te verschaffen.

Maar zijn plan liet hij niet varen: hij zocht contact en toenadering met een paar vooraanstaande kunstliefhebbers die hem zedelijk en financieel zouden kunnen steunen en slaagde weldra ten volle in zijn opzet, want in 1751 kreeg hij de toelating van de Keure om in de zalen van de Gilde van St. Antoon aan de Lievegang, een tekenschool "zijn" Academie op te richten.

Bij die eerste beschermers vinden wij de naam van de Voorschepen der Keure, baron della Faille d'Huysse, die de titel aanvaardt van "Protecteur", en die van

Hoogbaljuw van Gent, de Heer Van der Noot, die "Opperdirecteur" benoemd wordt.

Van tien stijgt het aantal leerlingen onmiddellijk tot veertig en na een paar maanden kunnen de lokalen onmogelijk nog voldoende ruimte bieden aan het steeds toenemend getal ingeschrevenen.

Marissal wendt zich dan ook opnieuw tot het stadsmagistraat en dank zij de steun die hij geniet wordt hem toelating verleend om voortaan les te mogen geven in een zaal van het Stadhuis.

Marissal heeft nu definitief de titel van Directeur aangenomen en het aantal leerlingen overtreft in een ommezien honderd...

Als een zorgvuldige huisvader, waakt de bestuurder over de pas gestichte instelling; met vreugde ziet hij het getal ingeschrevenen toenemen; nauwkeurig tekent hij al de gebeurtenissen op, de kleinste details, het geschenk van een lamp, een kachel of om het even welk waardeloos voorwerp.

Elk jaar brengt hem nu nieuwe troost, nieuwe aanmoedigingen.

In 1753 aanvaardt graaf van Cobenzl, Lotharingen, landvoogd der Nederlanden te Brussel, de titel van "Protecteur-Général" en het jaar daarop richt de jonge Academie zich tot Karel van Lotharingen, landvoogd der Nederlanden, die Koninklijke Beschermer der Academie wordt en o.m. in de volgende termen aan het verzoek van de Gentse instelling antwoordt: "Nous déclarons par cette présente que nous prenons la susdite Académie sous notre protection et que nous nous revêtons en sa faveur du titre de Protecteur Royal recommandant aux amateurs des Beaux-Arts et à tous ceux qui verront ces présentes de s'inscrire à notre exemple pour que le publique (sic) puisse jouir des avantages de la susdite Académie".

In 1755 was de Academie van Marissal echter bijna haar ondergang nabij: te Brugge immers, waar de lokalen der plaatselijke Academie eveneens op zeer primitieve wijze waren ingericht, was er brand ontstaan en ging gans het gebouw in de vlammen op. Zoals het nog meer gebeurt bij dergelijke rampen, dachten onze stadsdielen dat vroeg of laat een dergelijk onheil zich te Gent zou voordoen en zij verzochten dan ook Marissal en zijn leerlingen elders hunne tenten te gaan opslaan.

De leergangen werden geschorst en reeds dachten velen dat de Academie had uitgeleefd, toen op aandringen van de bekende Gentse bouwmeester David 't Kindt, Marissal van de overheden toelating kreeg om de lessen te hernemen in de bovenzalen van het Pakhuis op de Koornmarkt, gebouw dat zoals wij het eens in een aparte bijdrage aantoonde, aan zovele maatschappijen, scholen en zelfs rechtbanken een onderdak heeft verleend.

Het stopzetten der leergangen gedurende verschillende maanden schijnt een nadelige invloed op de Gentse Academie te hebben uitgeoefend, want wij zien de tucht nadien verslappen en het aantal leerlingen sterk verminderen.

Een andere en zware tegenslag kwam de moedige Marissal enkele maanden

nadien treffen: talrijke beschermers die zich vol geestdrift verbonden hadden gedurende zes jaar, een jaarlijkse som als steungeld van de instelling te schenken, weigerden nu hun overeenkomst te hernieuwen, zodat de bestuurder al zijn krachten moest inspannen om in die kritieke ogenblikken de school in leven te kunnen houden.

Die voortdurende arbeid en zorgen hadden ten andere zijn gestel sterk ondermijnd en dikwijls zag hij zich verplicht de directie maandenlang over te laten aan professoren of aan zijn twee zonen waarvan de ene in 1758 in de Academie zijn examen van bouwkundige had afgelegd.

Prijskampen en prijsuitdelingen die toen nog met grote luister geschieden, vestigden echter regelmatig de aandacht van het publiek op de school van Marissal, die ondanks haar nederige bestaansmiddelen, het gebrek aan subsidies en nodige leerkrachten, toch een paar flinke kunstenaars heeft gevormd als een Louis Paul b.v. die wij later in talrijke tentoonstellingen zullen aantreffen, Joseph Bailly, laureaat in 1768 en die later nog talrijke onderscheidingen in de Gentse Salons zou ontvangen.

Volledig opgeslorpt door zijn ambtsbezigheden, vond Marissal geen tijd meer om zelf als kunstschilder zijn naam te vestigen en aan tentoonstellingen deel te nemen. De enkele doeken die hij ons nagelaten had, zijn omzeggens allen verdwenen. Er bestaat nog een zelfportret, jeugdwerk in 1728 geschilderd, terwijl Paul Bergmans beweert dat Marissal in 1744 een grote allegorische compositie schilderde en Kervyn de Volkaersbeke een zijner werken vermeldt, een altaarstuk in de St. Niklaaskerk. Doch het bijzonderste werk van Marissal was datgene welke hij in 1752 voor de Paters Augustijnen uitvoerde, en helaas, niet tijdig werd hersteld en aldus als verloren dient beschouwd te worden. Pater Keelhoff die in 1864 de geschiedenis van Augustijnenklooster schreef, drukt zich aldus over dit werk uit:

"In het jaer 1752, heeft de beroemde schilder P. Karel Marissal begonnen het gewelf dezer bibliotheek met acht schoone en meesterlijk vervaerdigde muerschilderingen te versieren. Zij hebben veel geleden door de brand van 1838, nothans kunnen er zeven gemakkelijk in hunnen vorigen staet hersteld worden. Terwijl hij het was die in het jaer 1748 de Academie van teeken-, schilderen en bouwkunst dezer stad instelde, dunkt het mij redelijk te zijn dat de stad Gent uit dankbaarheid daerover aen hem verschuldigd, deze schilderingen ten haren koste dede herstellen, opdat misschien het laetste werk zijner penseel niet zoude verdwijnen".

Helaas aan die oproep van Pater Keelhoff werd geen enkel gevolg gegeven, zodat het werk langzaam maar zeker zijn ondergang tegemoet ging.

Toen Filips-Karel Marissal in 1770 op twee-en-zeventigjarige ouderdom stierf na gans zijn leven aan zijn ideaal te hebben gewijd, was de Academie nog een broze, wankelbare instelling; zij was moeizaam en nederig van wal gestoken,

maar het werk van Marissal zou zijn vruchten afdragen; zijn opvolgers waren zijn voorbeeld indachtig en geleidelijk kwamen de subsidies, het aantal leerlingen steeg, een voornaam professorenkorps werd gesticht. Niet te vergeefs had een kunstenaar gestreden en gezwoegd om zijn geboortestad met een Tekenen Schilderacademie te begiftigen.

In 1852 werd te zijner eer met grote luister een gedenkplaat in de Augustijnenkerk ingehuldigd en in 1926, bij het vieren van het honderd vijf-en-zeventig jarig bestaan der Academie, werd in de grote wandelgang der tegenwoordige lokalen, een bronzen plaat, werk van Domien Ingels, ter nagedachtenis van de stichter der Academie in aanwezigheid der stedelijke overheden geplaatst.

Laat ons hopen dat toekomstig jaar een nieuwe en grootse hulde aan deze verdienstelijke stadsgenoot zal gebracht worden.

Pierre KLUYSKENS

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 141

Op 17 januari 1900 stelde Henri Pirenne in de rubriek "Inscripties - Oudheidkundige Museum van de Universiteit - XIe eeuw (?)" in het Frans een fiche op over

De Grafplaat van Sint-Flobertus

Het klein gedenkteken dat wij hier publiceren heeft betrekking op de twisten, gedurende de Xe en XIe eeuw, tussen de twee Gentse abdijen van Sint-Pieters en Sint-Baafs (1).

Onder de talrijke beweegredenen van hun onenigheid had een van de ergste betrekking op de betwiste kwestie van hun oorsprong. Beiden beweerden inderdaad dat ze gesticht waren door Sint-Amandus en maakten aanspraak als eerste abt op Sint-Florbert, volgeling van Sint-Amandus en dood vóór 650.

De monniken van Sint-Pieters voerden vooral aan, om hun bewering te staven, dat ze in het bezit waren van een inscriptie die zij naar het schijnt in de loop van de Xe eeuw gevonden hadden tussen gebeenten. Men kon er de volgende woorden op lezen in barbaars letterschrift:

"Hic requiescit corpus Florberti abbatis, discipuli et ordinati Amandi episcopi, cujus depositio celebratur Kal. Novembris".

Men had er voor gezorgd dit kostbaar gedenkteken voor echt te laten verklaren door de Aartsbisschop van Reims Adalbéron, die in 975 de stoffelijke resten

van Florbertus had laten overbrengen naar de nieuwe kerk van de abdij.

Ongeveer een eeuw later, in 1049, was de bisschop van Noyon-Doornik naar Sint-Pieters gekomen voor de verheffing van de

relikwieën van de Heilige abt. Een monnik van de Sint-Baafsabdij die aanwezig was op deze ceremonie vroeg om de inscriptie te mogen bekijken, en, 't zij door onhandigheid, 't zij met opzet, liet hij de steen op de grond vallen, waardoor hij brak.

Door een bizarre coïncidentie verspreidde zich hetzelfde jaar het gerucht dat een monnik van Sint-Truiden, Stépe-

lin, die op doorreis was in Sint-Baafs, er het echte graf ontdekte van Florbert. Een stenen plaat, voorzien van een inscriptie, liggend tussen verstrooide beenderen garandeerden ook hier de authenticiteit van de vondst.

Wij beschikken omtrent dit onderwerp, spijtig genoeg, slechts over een relaas van Lambert van Sint-Pieters, een relaas doordrenkt van een zichtbare kwaadwilligheid ten opzichte van de rivaliserende abdij. Voor Lambert is de zogenaamde inscriptie slechts een verfoeilijke vervalsing. Hij voegt er trouwens aan toe dat de uitvinder van de zogenaamde Florbert, alsook twee van zijn medeplichtigen, later de vervalsing bekenden.

Een zeer scherpe pennestrijd volgde op deze affaire. In 1067, bij de verheffing van Sint-Macharius, stelden de monniken van Sint-Baafs de inscriptie tentoon voor het publiek, wat hen toeliet zich te beschouwen als eigenaars van het stoffelijk overschot van Florbert.

De beroering nam geleidelijk af. Ze was bijna volledig vergeten, wanneer in 1258, de abt van Sint-Baafs, Thierry, het graf van Florbert liet openmaken om het naar een ander deel van de kerk te brengen. Hij vond er een wit-marmeren plaat met de inscriptie: "Hic requiescit Florbertus abba Gandensis cae nobii. obit VIII Id. Octb."

Deze inscriptie op het gedenkteken is deze die wij publiceren.

Aangezien anderzijds dit gedenkteken in witte marmer is, net zoals de plaat

van 1258, schijnt hun identiteit buiten twijfel te staan. Het is ook waarschijnlijk dat de plaat van 1258 en deze die in de XIe eeuw gevonden of vervaardigd werd door Stépelin van Sint-Truiden, en waarover men naderhand de herinnering verloren had slechts één en hetzelfde zijn. Aldus zou ons gedenkteken teruggaan tot de XIe eeuw. Het is zeer twijfelachtig dat het ouder zou zijn. In alle geval kan het niet toegeschreven worden aan het Merovingisch tijdperk en dateert op verre na niet ten tijde van de dood van Florbert. De stijl, zowel als de algemene vorm van de ingekapte letters verbieden dat.

Het is trouwens niet onmogelijk dat hij gemaakt werd naar een oudere gedenkplaat, 't zij door Stépelin, 't zij door een andere, wat de archaische vorm zou uitleggen van enkele letters.

Na 1258 was de plaat bevestigd aan een van de muren van de abdijkerk, daar waar men de relikwieën van Florbert kwam vereren. Ze werd weggenomen bij de afbraak van de kerk ten tijde van Keizer Karel.

In het begin van deze eeuw vond Lieven De Bast haar terug in de archieven van het bisdom en deelde dit mede aan Raepsaet die er in 1829 een bericht aan wijdde in t. VI van *Messageur des sciences historiques*. Het is later in een voor ons niet gekende periode overgegaan naar de archeologische verzameling van de Universiteit.

Er bestaat een modern facsimile in het *lavacrum* van het klooster in de ruïnes van Sint-Baafs.

Onze zeer goed bewaarde plaat heeft een hoogte van 0,231 m. en een breedte van 0,177 m. Ze bestaat uit Italiaanse witte marmer. Men heeft twee redelijk onnauwkeurige gegraveerde facsimiles gepubliceerd. Het eerste, op maat van het origineel, bevindt zich in het geciteerd artikel van Raepsaet, het ander, sterk verkleind en, naar het schijnt, uitgevoerd naar het vorige en niet naar het origineel, in *Histoire de l'abbaye de Saint-Bavon* door van Lokeren, pl. 4. Dit laatste werd gereproduceerd in *Acta Sanctorum*, november, t. I, p. 368.

NOOT

1. Zie O. Holder-Egger, *Zu den Heiligengeschichten des Genter St-Bavosklosters*, in de *Historische Aufsätze dem Andenken an Georg Waitz gewidmet* (Hannover 1886), p. 636 e.v.

Belangrijke mededeling voor de bezoekers van het Documentatiecentrum

Het Documentatiecentrum zal uitzonderlijk gesloten zijn op zondag 13 september a.s. (Monumentendag).

DE BRABANTSE OMWENTELING IN DE GAZETTE VAN GEND (1789-1790) (Vervolg)

Geen enkele opstand in de Lage Landen verliep zo euforisch (=ongegrond vrolijk) als de Brabants-Vlaamse opstand van 1789. Het was een eerste poging om een Belgische republiek te stichten met aan het hoofd een groothertog als constitutioneel monarch¹. Op staatkundig en juridisch vlak was het een confrontatie tussen “moderniserend-verlicht” absolutisme en constitutionalisme, m.a.w. de drie traditionele Vlaamse standen (geestelijkheid, adel en hoofdstedelijke burgerij) wilden zich gezamenlijk losrukken van hun “moderniserend-verlicht” absoluut vorst en hun eigen macht, waarvan ze zich bewust waren, ten allen koste behouden. Hun leiders waren de Brusselse advocaat Hendrik van der Noot en kanunnik Pieter Jan Simon van Eupen. Jan Frans Vonck, een ander Brussels advocaat, met een heterogeen cliënteel, wenste inspraak te bekomen voor het platteland, de kleine steden en de vermogende burgers en kan dus beschouwd worden als een pre-democraat. Hoewel de Vonckisten en de Statisten van van der Noot ideologische tegenstanders waren sloten zij een monsterverbond tegen Jozef II. De Brabantse Omwenteling barstte los in het kielzog van de Franse Revolutie en werd erdoor aangevuurd. Staatkundig had zij hetzelfde doel voor ogen maar maatschappelijk en filosofisch keerde zij alle vernieuwingen om. In plaats van de liberalisering na te streven van de heterogene derde stand (het losrukken van de hoofdstedelijke burgerij van de rest van de derde stand, met name het platteland, de kleine steden en de vermogende burgers) en de theoretische vierde stand (het stedelijk niet-corporatief-georganiseerd-”gepeupel” en de landarbeiders), streed men voor een radicale terugkeer naar de toepassing van alle oude privileges of voorrechten, gebaseerd op uitsluiting van andere groepen of individuen, die uiteraard in de eerste plaats in het voordeel werkten van de twee eerste standen, met name de geestelijkheid en de adel. Alle Gentse neringen en ambachten bijvoorbeeld werden sedert 1540 geleid door een adellijk hoofdman, en het Gentse stadsbestuur was samengesteld uit adellijken en rijke erfachtige lieden die zichzelf ook nobel waanden. De hoge adel liet zich aanspreken met de titel “Mijnheer”, de lage adel of prominenten met “de Heer” en de pseudo-adel met de titel “Sieur”. En de adel of pseudo-adel was in elke geestelijke leidinggevende functie door een of ander familielid vertegenwoordigd. Op elk niveau van de maatschappij hadden de bevoorrechten de teugels in handen. En om verzekerd te blijven van medestanders onder de derde (corporatief-georganiseerde) stand waakten de adellijke hoofdmannen over het behoud van de voorrechten van de corporaties, met name de neringen en ambachten. Daardoor bleef de grote gevaarlijke vierde stand verzekerd buiten spel. Keizer Jozef II, die een aanhanger van de Verlichting was, werd daarom door de machthebbers bekeken als een onder-

mijner want hij was al geruime tijd bezig de voorrechten van adel, geestelijkheid en corporaties, o.a. hun machtsposities en principes van uitsluiting, terug te schroeven. Volgens Jozef II waren alleen “le droit de propriété et la liberté personnelle [...] nos principaux privilèges”.² Jozef II liep eigenlijk voor op enkele vernieuwingen van de Franse Revolutie. Hij was voorstander van een geleidelijke maatschappelijke revolutie die niet uit de hand mocht lopen, wat later inderdaad zou gebeuren in Frankrijk. De ongeletterde vierde stand en de goedgegelovige derde stand, die niet bekwaam waren tussen de regels te lezen wanneer valse pamfletten gepubliceerd werden, konden gemakkelijk opgehitst worden door twee diepgewortelde, maar dikwijls misbruikte, Vlaamse slogans: “Wij willen Katholiek blijven! Wij willen Onafhankelijk zijn!” Tussen de regels stond eigenlijk: “Wij willen geen liberalisering ten nadele van onze macht. Wij willen niet broederlijk delen ten nadele van onze portemonnee”. Het Volk werd in 1789 vrijheidsgeil gemaakt door een tot dan toe ongekend nationalisme op te wekken. Nochtans de vrijheid die men met dit nationalisme op het oog had was alleen maar een nationale vrijheid t.o.v. de vorst, zónder vernieuwende bemoeizucht van Jozef II. De machthebbers wilden absoluut géén persoonlijke vrijheid tot ontwikkeling laten komen. Vonck, de pre-democraat, werd kort na de overwinning zelfs valselijk beschuldigd van Jozefinisme en op de vlucht gedreven door de aanhangers van van der Noot. Het is dan ook interessant eens de partijdige berichtgeving in de Gazette van Gend te herpubliceren en dan wel in de oorspronkelijke taal en spelling om de geschiedenis geen geweld aan te doen. De Gazette van Gend stond duidelijk aan de kant van de Statisten (de conservatieven) want over Vonck wordt met geen woord gerept. De Gentenaar van vandaag zal zien dat zijn stad een enorm belangrijke en interessante rol heeft gespeeld in deze revolutie. Zijn stad die er zélf belang bij had, als één van de bevoorrechte hoofdsteden uit het Ancien Régime, om géén toegevingen te doen aan het platteland en de kleine steden. Valse ophitsende pamfletten maakten de verdrukten tot medestanders van de bevoorrechten. Een goede raad aan de lezer: zet de radio af, concentreer u en lees traag en aandachtig. Neem rustig uw tijd om de oude zinsconstructies ten volle te begrijpen. Uw geduld zal al na een paar bladzijden beloond worden met een authentiek spannend historisch beeld dat destijds door de Gentenaars via een partijdige krant en de gebeurtenissen op straat werd ervaren. Wij krijgen de kans ons even in de naïeve schoenen van onze voorouders te stellen, waar we natuurlijk begrip voor opbrengen. De stoffige historische sfeer krijgt u meegelevèrd met het verouderde taalgebruik uit de Gazette van Gend van 1789-90.

Brussel, den 20. Juny 1789.

DEN KEYZER EN KONING [*Jozef II aan het woord*]:

Sedert myne komste tot den Troon hebbe Ik nocte moeyte nocte zorge gespaert om te geraeken tot de kennisse der noodwendigheden van myne getrouwe Onderdaenen, en van de verscheyde misbryken, door den tyd ingeslorpen [*binnengeslopen*] in verscheyde branchen van de wetgevinge en van de publike Administratie. Ik hebbe geene andere begeirte [*streven*] gehad, als myne Volkeren te ontlasten, en by ider misbryk, het welk Ik My beloft [*voorgenomen*] hebbe uyt te roeyen, hebbe Ik gelooft hun geluk wat te zullen vermeerderen. Deze beweegredenen alleen hebben My gestadiglyk bezielt, en zullen My altyd bestieren [*leiden*], hoedanig ook zyn mogen de vooroordelen en opstookingen, door welke men myne waere meyningen [*bedoelingen*] in een verkeerd daglicht zoude trachten te stellen. [...] Het is in dit oogmerk en volgens deze grondregels, dat Ik, niet meer konnende dulden de wanorders, waer mede een deel van myne Nederlandsche Provinciën, boven-al myn Hertogdom Brabant, sedert twee jaeren gequollen [*gekward*] zyn, eyndelyk besloten hebbe aen de Staeten van die Provincie te doen kennen myne Souvereyne Meyningen [*bedoelingen*], om te doen ophouden alle de valsche geruchten en leugenen, waer van de quaelyk-gezinde Luyden zouden kunnen misbryk maeken, om mijn Volk te ontrusten. [...] maer die Staeten [*van Brabant*], hunne belangen ofte hunne plicht onder een ander oogmerk beschouwd hebbende, hebben liever gehad af te zien van hunne Constitutie [*de nieuwe Grondwet die sedert 1787 brak met het verlicht absolutisme*], waer van Ik hun niet als met tegenzin hebbe berooft, en de welke Ik voor vast hadde besloten te handhaeven, met eenige lichte veranderingen, die geen ander oogmerk hadden, als vast te stellen en te gelyk en voor altyd te verzekeren de goede order en openbaere ruste. Ik hebbe My dan genoodzaekt gevonden myn Souvereyn Gezag in alle zyne volheyd te hervatten; maer noyt zal Ik aenraeken *de rechten van eygendom en individuëele vryheyd* van myne getrouwe Onderdaenen, gelyk ook niet het recht van niet te mogen behandelt worden, als in gereguleerde justitie door recht en vonnis, gelyk hun verzekert den VII Art. der Ordonnantie, ten dien eynde uytgegeven den 18. dezer. [...] Gedaen tot Brussel onder het geheym Cachet [*zegel*] van Zyne Majesteyt den 20. Juny 1789.

Inmiddels is de onrust in Frankrijk in een stroomversnelling geraakt en mondt uit in de bestorming van de Bastille³. Het is absoluut noodzakelijk de belangrijkste berichtgeving over de progressieve Franse Revolutie als achtergrondinformatie aan de lezer mee te geven. Dit bouwt mee de sfeer op en legt het contrast met de conservatieve Brabantse Omwenteling bloot. Deze berichtgeving in de Gazette van Gend, in historisch opzicht misschien wel het belangrijkste nieuwsbericht ooit te Gent gepubliceerd, luidt als volgt:

Parys, den 16. July 1789.

Den 14. heeft het Volk zig alhier meester gemaekt van een Schip met Bus-Kruyd en van anderen Voorraad; daer naer heeft men het Hotel des Invalides overrompelt, schoon [*alhoewel*] de Leger-Plaetse der [*koninklijke*] Troupen niet verre van daer was, en men heeft er 20.000 Geweiren en verscheyde stukken Kanon gevonden, welke laetste binnen de Stad [*Parijs*] zyn gebragt, en de Geweiren zyn onder het Volk verdeyld geworden. Van daer is men getrokken nae de Bastille, en men heeft van den Gouverneur [*markies*] de Launay maer eerst [*aanvankelijk alleen maar*] Bus-Kruyd en Wapenen geëyscht; op deze vraege heeft hy zig vertoont met een wit Vaendel, en hy heeft 200. Mannen [*van het volk*] laeten intrekken [*in de Bastille laten binnenkomen*], maer nauwelyks waeren deze binnen, of de Val-Brugge wierd opgetrokken, en door eene ongehoorde trouwloosheyd liet den Heer de Launay op deze 200. Persoonen schieten met twee Kanons, gelaeden met schroot, waer door 80. Mannen gesneuveld wierden. Op het gerucht van deze losbrandinge is het Volk [*vooral klein-burgers uit de Faubourg St.-Antoine*] in de uysterste woede geraekt, men heeft de wallen van de Bastille gevolt [*opgevuld*], men heeft met het Kanon eene Brêche geschoten, op welken eenen Soldaet van de Fransche Guardes⁴ den eersten is geklommen, men heeft hem gevolgt, en de gemelde Sterkte [*burcht*], die sedert Koning Karel den V. onnemelyk was geoordeeld, is in dry uren tyds veroverd geworden, en alle de gene, die wederstand deden, zyn gedood. Den Gouverneur heeft men den kop afgeslagen en op eene pyke [*piek*] door de Stad gedraegen met het Opschrift : “De Launay, trouwloozen en verraeder des Volks”. Het hoofd van zynen Lieutenant de Pujet en de hand van den Cipier wierden insgelyks door de Stad gedraegen, en den Soldaet, die den eersten op de Brêche had geklommen, is door het Volk omhangen geworden met het Kruys van S. Louis, het welk men van den Gouverneur had afgerukt. In den zak van den Heer de Launay is gevonden eenen Brief van den Heer de Flesselles, Provoost van Parys, inhoudende, dat hy maer moest tegenhouden tot acht uren, alswanneer de Troupen in de Stad zouden komen, om hem te verlossen; welke ontdekkinge aen den Heer de Flesselles ook den kop heeft gekost. Alle deze vreedde gebeurtenissen moeten zekerlyk den grootsten afkeer verwekken; maer de naerkomelingen zullen het Volk eenigzins verontschuldigen, alswanneer zy zullen inzien, dat het zelve maer aen zyne woede heeft geslachtoffert de gene, die hun verraeden en eerst verbittert hadden. Men moet ook als ied zeldzaems aenmerken de goede order, die er sedert de gemelde onaengenaeme voorvallen binnen deze Hoofdstad [*Parijs*] heerscht in het midden van zoo vele gewapende Luyden: het meeste deel der Winkels staet open, de voorzichtige Inwoonders willen, dat men zig alleen bezig houde met de verdedinge van Parys, en zy weygeren alle onderneminge daer buyten te doen. Den Koning heeft zig gisteren [*15 juli*] naer herhaalde Vertoogen der

Staeten-Generael, zonder eenig gevolg, nae de Landsvergaderinge begeven [*l'Assemblée Nationale Constituante*], en Zyne Majesteyt heeft aldaer de volgende teermoedige Aenspraeke gedaen: “Ik hebbe UE. [*U Edelen*] vergadert, om met UE. te beraedslagen op de gewigtigste zaeken van den Staet: daer en zyn geene dringendere, en die myn hert [*hart*] meer raeken, als de schrikkelijke wanorders, die in de Hoofdstad heerschen. Het Opper-Hoofd der Natie komt met vertrouwen in het midden van haere Representanten, om zyne smerte te betoonen en om hun te nooden tot het vinden der middelen, om de ruste en goede order te herstellen. Ik wete, dat men onrechte vreeze heeft ingeboezemt; Ik wete, dat men heeft durven uytstroyen, dat UE. Persoonen niet in veyligheid waeren. Zoude het dan noodig wezen verzekeringen te geven op zoo plichtige geruchten die vooral tegenstrydig zyn ende niet over-een-komen met myne bekende inborst? Wel aen dan, ik en ben maer één met myne Natie; Ik ben het, die My op UE. betrouwe. Help My in deze omstandigheyd, om de behoudnisse [*het behoud*] van den Staet te verzekeren. Ik verwachtte zulks van de Lands-Vergaderinge. Den iver [*ijver*] der Representanten van myn Volk, vereenigd voor het gemeyne welzyn, is My daer voor eene zekere borge; en dewyl Ik rekene op de liefde en getrouwigheyd van myne Onderdaenen, hebbe Ik bevel aen de [*koninklijke*] Troupen gegeven, om hun van Parys en Versailles te verwyderen. Ik magtige en noode UE. zelve, om myne meyningen [*bedoeelingen*] aen de Hoofdstad [*Parijs*] bekend te maeken”. Waer naer den Koning te voet nae het Kasteel [*van Versailles*] is wedergekeerd, ver[ge]zeld door alle de Gedeputeerde en onder de toejuyccingen van de gansche Stad van Versailles. Des avonds zyn er honderd Gedeputeerde van de Lands-Vergaderinge binnen Parys aengekomen. De [*koninklijke*] Troupen en den nieuwen Raed des Konings zyn weggezonden: deze Hoofdstad is in de uysterste blydschap, en de dag van heden is zoo aengenaem, als de genen van den 14. schrikkelyk is geweest.

Parys, den 20. July 1789.

Den Koning heeft sedert gisteren aen de Borgerye van Parys [*hoofdstedelijke derde stand*] toegestaen, om onder de wapenen te komen [=erkenning van de *Nationale Garde of Burgerwacht*], nochtans aen zig behoudende de benoeming der Commandanten; maer de Gemeynthe [*la commune de Paris*] wilt die zelve benoemen. Den Marquis de la Fayette, is door een algemeyn geroep verkondigd tot Commandant-Generael der Parysche Milice; hij heeft by die gelegendheyd willen spreken, maer dewyl hy door het groot geroep zig niet heeft konnen doen verstaen, heeft hy zynen Degen uytgetrokken en nedergebogen tot teeken van dankzegginge. Den Heer Bailly⁵, die gedurende eenigen tyd in de Lands-Vergaderinge heeft gepresideert, is door het Volk benoemd tot Provoost der Koopluyden⁶. De Bastille word in dezen oogenblik door 2000. Werkluyden ganschelyk afgebroken.

Parys, den 6. Augusti 1789.

Den 4. dezer 's morgens is' er in de Lands-Vergaderinge naer vele voorafgaende debatten, by-nae eenpaeriglyk besloten, dat men aen het hoofd van de Constitutie [*de aan het volk beloofde Grondwet*] zal stellen eene verklaeringe der Rechten van den Mensch en van den Borger. [...] Noch den zelven avond in eene Zittinge alleen zyn door de Lands-Vergaderinge de volgende gewigtige besluynen genomen, te weten:

1. Eene gelykheyd van Belastingen, van nu af te betaelen.
2. Den afstand van alle Privilegiën, door de Orders [*adellijke stand, geestelijke stand, derde stand*], Steden, Provinciën en Parlemen ten gedaen, om eene algemeyne gelykvormigheyd in het Koningryk te hebben, op dusdanige wyze, dat alle de Provinciën voortaan maer een slach van Bondgenoodschap zullen maeken, om het geluk en de verdedinge van alle te verzekeren. [*Deze afschaffing van alle voorrechten, waardoor de standenstaat ophoudt te bestaan, staat loodrecht op de Brabantse Omwenteling, die het volk juist deed vechten vóór het behoud van de privilegies en de instandhouding van de standenstaat*]
3. De afkoopinge der Leen-Rechten. [*Het einde van de feodaliteit*]
4. De afschaffinge van het Recht van de Jagt en der Capitaineries, waer by men naerdien heeft gevoegt de afschaffinge van het Recht van de Visscherye, met vryheyd aen een ider, om het Wild te doodden, het welk zyne bezittingen beschaedigt.
5. Den prys van de afkoopinge der Renten van de Geestelykheyd zal bezet worden ten voordele van de Beneficiën.
6. De afschaffinge van de Doode-Hand en van alle personneele Dienstbaerheyd. [*Onder goederen in de dode hand verstaat men goederen, toebehorende aan kerken, kloosters en andere stichtingen; goederen dus waarvan geen mens de eigendom heeft. Omdat zij niet kunnen geërfd worden ontsnappen zij aan successierechten die aan de gemeenschap (de gemeynte of la commune) ten goede kunnen komen. Ook de opbrengsten van die goederen moeten de gemeenschap ten goede kunnen komen. Dit is dus zeker geen punt van overeenkomst met de Brabantse Omwenteling*]
7. De vernietinge der Heerlyke Justitiën.
8. De vernietinge van de verkoopinge der Ampten van de Judicature.
9. Het verleenen van gratuite Justitie aen het Volk.
10. De afschaffinge van de vrye Duyve-Keeten en Waranden⁷.
11. De afkoopinge der Thienden en Champarts, ofte Heerlyk Recht op de Vruchten.
12. Verbod van voortaan eenige Rechten van dat slach, ofte andere Leen-Rechten in te voeren.
13. De afschaffinge van de Casuële Rechten der Pastores, uytgenomen voor de Steden.

14. Eene aenstaende vermeerderinge der Portions Congruës, ofte Toekomsten der Pastores.

15. De vernietinge van de Annates, ofte het Recht op het eerste jaer inkomsten van een openstaende Beneficie.

16. De toelaetinge van allen Borger tot de Borger- en Krygs-Bedieningen.

17. De afschaffinge van het Recht van Deport (Deport is een Recht van zommige Bisschoppen, om de Inkomsten van eene openstaende Pastorye een geheel jaer te trekken).

18. De afschaffinge van de Jurandes, ofte Ampten van Dekens en Gezwoôrne der Corpora [*neringen en ambachten of corporaties*], als ook van de Meesterschappen de zelve Corpora. [*Voor al deze afschaffing staat in schrill contrast met de Brabantse Omwenteling*]

19. Verbod van meer als een Beneficie te bezitten.

20. Het slaen van eene Medaille, om deze merkweirdige Zittinge te vereeuwigen.

21. Het zingen van den Lofzang Te Deum in de Kapelle des Konings en door geheel Vrankryk, alswanneer Zyne Majesteyt deze artikelen zal bekrachtigt hebben.

22. Lodewyk den XVI. uytgeroepen als Herstelder der Vryheyd van Vrankryk [*Vive la Liberté!*]

Parys, den 7. Augusti 1789.

Wy zullen aen onze lezers spaeren de onaengenaeme berichten uyt verscheyde onzer Provinciën van alle de schrikkelykste bedryven van het verachtelyk Grauw ten platten Lande [*de vierde stand*]: over-al hoort men niet als van Kasteelen, die verbrand, verwoest ofte ten minsten geplonderd zyn. De Provinciën, die meest hebben geleden, zyn Dauphiné, Franche-Comté, het Maconnois en eenige andere. In Provence heeft men zig vergenoegt met in vryheyd te stellen de gene, die uyt hoofde van de beroerten in de gevangenis waeren gebragt. De Provincie van Bretagnen, voor welke men meest heeft gevreesd, is de gerustste van alle, en men heeft zulks toe te schryven aen de goede Police van de Borgers [*de Burgerwacht van de derde stand*], die hun aldaer in tyds hebben gewapent. Te S. Denis by deze Hoofdstad [*Parijs*] is den Meyer op valsche beschuldigingen den kop afgeslagen; maer van hier zyn Troupen nae de Barrièren gezonden, om te beletten, dat men dien kop in de Hoofdstad zoude ronddraegen, gelyk men had gedreygt. Alle deze wanorders vermeerderen noch de ellende des Volks, zoo wel als het Deficit in de Financiën, en den Heer Necker⁸ is daer over zoo zeer aengedaen, dat hy zyne droefheyd en verontweirdinge niet meer kan verbergen. Het gene ondertusschen bequaem is, om ons gerust te stellen voor de gevolgen van deze dulheyd, van deze raezernye des Volks, is eene Constitutie [*Grondwet*], die wy op den tyd van min als eene

maend zullen hebben, als ook de hope van eenen overvloedigen Ougst [*oogst*], die over-al zeer schoon staet. Meer als 40. wyken van deze Hoofdstad hebben reeds aengenomen het provisionneel Ontwerp voor de Milice, die zal bestaan uyt ontrent 31600. Mannen, waer door ons eene duurzaeme ruste verzekert word.

Gend, den 18. November 1789.

Voorleden vrydag 13. dezer drongen verscheyde Detachementen van onze Patriotische Legers langs twee Poorten in onze Stad [*Gent*], niettegenstaende het grof Geschut en den tegenstand der Keyzerlyke Troupen; de geheele Stad [*Gent*] quam seffens in beweginge, zoo dat de Vaderlandsche Soldaten de goede order niet konden onderhouden, nochte de noodige Krygs-Werkingen konden oeffenen. Naerdats de Keyzerlyke door de onze van de Poorten en van de Hoofdwacht [*op de Kouter*] waeren verdreven, hebben zy hun te samen vervoegt en langs de Cazernen van S. Pieters eenen uytval gedaen: hier beginnen het droevig treurspel en de ongehoorde vreedheden der Keyzerlyke Troupen, want terwyl zy hun verdedigden met grof Geschut en eenige Huyzen beschaedigden, rukten zy als woedende Menschen verscheyde van onze goede Medeborgers met hun mede; zommige onthaelden zy met slagen, steken, ja met de dood zelve; nochte Kinders, nochte Vrouwen, nochte den gryzen ouderdom waeren vry van hunne onmenschelykheyd. In den avond gingen zy voorder en voorder, om te volkomen aen de bevelen van den ontaerden en bloeddorstigen d'Alton, die den Hertog van Albe [*Alva*] in vreedheyd overtreft, zy stelen, zy plonderen, branden en moorden al het gene zy ontmoeten; zy stookten het vuur in de Komptoiren [*kantoren*] der Borgers en vernielen alle hunne Schriften en Papieren; de zelve vreedheden zetten zy voort in de volgende dagen ende nachten langs den kant van het Kasteel [*Spanjaardenkasteel*] uyt het welk zy onze treffelyke Gebouwen aenranden met gloeyende kogels, bomben en obitzen; zy loopden de Stad in, en zy zyn niet te vreden met eenige Borgers van het leven te berooven, maer zy doen hun de schrikkelykste pynen onderstaen: onder menigvuldige andere laeten zy in de vlammen eenen gewezen Jesuit met zyne Zuster, die by-nae tot asschen zyn verteird; zy geesselen onnoozele Kinderen in de wiege tot de dood toe, als de vreedste wolven, onder de oogen van hunne Ouders, en zy bedryven vele andere onuytsprekelyke onmenschelykheden; met één woord, de tyden van Atilla, de tyden der Noordmannen zyn wedergekeerd in ons bloeyend Nederland. In deze vreedheden hebben besonderlyk uytgemunt de Soldaten van het bekend ontaerd Regiment van Clairfayt, vervold met het schrikkelykste gespuys van dieven en moordenaars. Niettegenstaende alle deze onheyleyden ende rampen hebben de Onze den moed niet verloren, maer zy zyn meer en meer aangemoedigt geworden, om hun te verdedigen, zoo dat zy ten laesten met dusdanige

dapperhejd de Cazernen van S. Pieters door hun grof Geschut hebben overval-
len, dat de Keyzerlyke, die aldaer in bezettinge waeren, gedwongen zyn
geweest hun over te geven in onze handen. Wy hebben den Kolonel met alle
zyne Officieren en met meer als 800. Krijgs-Gevangene onder eene sterke
bedekkinge geleyd nae verscheyde plaetsen dezer Stad; hunne vreedheden en
onmenschelykheden hebben wy met menschlievendheid en zachtmoedighejd
vergolden, hun ontfangende niet als Vyanden, maer als Vrienden, uytgenomen
de bezondere brandstichters en moordenaers, die in de ketenen zyn geleyd. Ten
laesten is de Keyzerlyke Bezettinge in den nacht tusschen den 16. en 17. uyt
het Kasteel gevlucht; het welk nu door 800. Mannen van het Patriotisch Leger
met kloeke Schutteryen bewaert word, en aldus is de bloeyende Hoofdstad van
Vlaenderen van haere dwingelanden verlost geworden. Van de Keyzerlyke
Troupen zyn'er [*dood*] gebleven circa 600. Mannen en 200. gequetste; intege-
deel van onzen kant hebben wy 21. doode en 40. gequetste.

P.S. Aenstonds ontfangen wy de zekere tydinge, dat ons Patriotisch Leger de
Stad Brugge heeft veroverd.

*Wie meer details wil te weten komen over de gevechten te Gent kan die nalezen
in jaargang 14 nr.3 dd. 1985 van Ghendtsche Tydinghen vanaf pagina 124.
Onze medewerker, Roger Van Aerde, wijdde er destijds 19 bladzijden aan.*

GESPREK TUSSCHEN HET BELFORT EN DE DULLE GRIET⁹

DULLE GRIET

Met eene scheut [*shot*] alleen verbrijzel ik de vesten,
En open eene baen langs meer als vier gewesten.
Vult mij met grof geschut: mijn tromp is breed genoeg!
Maer, broeder, onder ons, zegt, is het niet te vroeg?

BELFORT

Wat zegt gij, Griet, te vroeg? Sint Jakobskerk en toren,
Het Meirhem, Heylig Kerst en 't Nieuland zijn verloren;
Den Oud-Briel [*Houtbriel*], Tusschen Pas, Rabot, Bagattestraat,
Zijn met den Beestenmarkt [*Hondenmarkt*] in jammerlijken staat.
Hier komt de wijk in vuer, en daer brandt eenen molen;
Hier schiet men dapper, daer ziet men de bommen dolen,
En meer dan eene woonst door grof geschut doorboord;
Hier perst men 't huys af, daer wordt man en vrouw vermoordt;
De Maegd, des schakers hand met mannenkracht ontsprongen,
Zocht in den watervloed, door schaemte en angst gedrongen,
Een onverdiende dood; den broer vliegt tot den strijd
Min tot den zegeprael als tot wraek bereyd.

DULLE GRIET

Wat ysselijk berigt!

BELFORT

En wilt gij langer wachten,
Het krijgsvolk gaet u zelve, onzalige?...verkrachten.
Ziet, zuster, wat gij doet. Ten strijde, of 't is te laet!

DULLE GRIET

Op éénen ogenblik is heel mijn kraem [*oude versleten zaak*] in staet.
Al ga ik traegzaam voort, ik zal er toch wel komen.
Voor middernacht is vast die sterkte [*Spanjaardenkasteel*] al ingenomen.
Kloek aen, Gorduensche [*van Gorduna*] jeugd! haelt vuer en bussekruyd,
En schroot, en 't noodig tuyg; en rolt me op een affuit.
Sleept mij een weynig voort tot achter Keyzer Karel [*Vrijdagmarkt*].

BELFORT

Zijn aenzigt [*gezicht keizer*] door de vlam weerstraelt gelijk een parel,
Heeft eertijds dezen Vorst ons eenig quaed gedaen,
Zijn wetten eventwel en keuren blijven staen.

DULLE GRIET

Dat hij niet stom en waer, hoe zou hij nu staen vloeken,
Hij, trouwen patriot van in zijn kinderdoeken;
Straks sprong hij van de zuyl, en liep naer zijn kasteel:
Noch kasemat, noch huys, noch bolwerk bleef geheel.
Maer zal Sint-Jorisbrug mijn logheyd kunnen dragen?

BELFORT

Bij voorraad zou men die behooren te onderschragen,
De Karnemelkbrug ook; want door uw zwaer gewigt
Zonkt gij 't gewelfsel in, diep buyten Gends gezigt.

DULLE GRIET

Op Joren-Maetjens meersch [*Jooremaaie aan S. Jorisbrug*],
waar m'eertijds liep op schaetsen,
En nu veel huizen staen,
zal mij Van Dale plaatsen [*onverschrokken plaatselijk figuur*]
Vlak voor de brug en poort van 't ysselijk gebouw [*Spanjaardenkasteel*],
Dat ons verdelgen wilt of storten in den rouw.

BELFORT

D'Alton [*bevelhebber van het Spanjaardenkasteel*],
moet gij op ons uw woedende onmagt wreken?
Heb ik, of Dulle Griet, de bloedvaen uytgesteken?
Heeft Gend de Brugsche poort veroverd met geweld?
Waerom toch onze stad [*Gent*] zoo ras in vuer gesteld.

DULLE GRIET

Heeft hij noch Raed, noch Wet, noch boeren hooren spreken,
Eer hij meedoogenloos de stad in brand deed steken.
Heeft hij bij zijn besluyt geen onschuld aengehoord,
Voor dat de lent' begint is hij te Trier vermoord.
Sa, vrienden, lustig aen, legt me op de slee!

BELFORT

Blijft rusten!
Den vijand, zoo mij dunkt, trekt naer de Zeeuwsche kusten.

DULLE GRIET

Heeft hij 't Kasteel geruymd?

BELFORT

Hij loopt als eenen haes.

DULLE GRIET

Ei, Broeder, waer naer toe?

BELFORT

Regt naer het Land van Waes.

DULLE GRIET

Wel wat? Is Vogelsang [*Oostenrijks bevelhebber*] de Dampoort uytge-
trokken?

BELFORT

Ik hoor nog op den weg de legerwagens schokken.

DULLE GRIET

Sleept mij de Dampoort uyt, daer ic op mijnen pas
De bomben werpen kan van Gent tot op het Sas.
Sa, ras de Dampoort uit.

BELFORT

Blijft rusten op uw steenen.
Den schrik belemmert hem, en zinkt tot in zijn beenen.

DULLE GRIET

Heeft dan mijn legertros den vijand zoo beroerd?

BELFORT

God heeft hem dezen schrik, o Zuster, toegevoerd.
Waerom ik, naer gewoont met heldre beijaerts-klanken
Verscheiden mael in 't jaer den Hemel zal bedanken,
En door mijn zoet geluid erkennen 't allen tijd,
Dat ons des Heeren arm gered heeft in den strijd.

DULLE GRIET

Hoe laet is 't?

BELFORT

Middernacht.

DULLE GRIET

Ziet g'iets nog van belangen?

BELFORT

De blanke maen alleen.

DULLE GRIET

Ik ga een uyltje vangen.
Ware ik geladen, Broer, ik schoot uyt volle kracht
Tot Godes eer en lof, die voor ons waekt.

BELFORT

Goê nacht!

(ed.) Ronald DE BUCK
(wordt vervolgd)

NOTEN

1. Men kan zeggen dat er een constitutioneel stelsel heerst in die landen, waar op grond van de voor de Staat geldende regels en beginselen, het volk, wel steeds langs de weg van een volksvertegenwoordiging, aandeel heeft in wetgeving en bestuur. Jozef II was een "verlicht" absoluut monarch die men wou vervangen door een constitutioneel monarch.

2. Schrans, G., *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*, Gent, 1997, p. 161.
3. Bastille is een Frans woord voor burcht, later speciaal voor de burcht, die ten tijde van Karel V ter verdediging van Parijs tegen de Engelsen naast de Porte Saint-Antoine gebouwd werd (1370-1382). De Bastille was een staatsgevangenis geworden onder de absolute koningen en een symbool van onderdrukking.
4. De Franse Nationale Garde was een burgerwacht tijdens de Franse Revolutie. Enige dagen voor de bestorming van de Bastille besloten de Parijse kiesmannen tot oprichting van een militie, zowel uit vrees voor een staatsgreep van het hof als voor plunderingen door het gepeupel.
5. Jean-Sylvain Bailly was afgevaardigde van de 3de stand van Parijs. Hij was een typisch vertegenwoordiger van de constitutionele partij, die van de bezittende en intellectuele middenklasse. Zijn streven was het een verzoening tot stand te brengen tussen de koning en de bourgeoisie.
6. Prévôt des marchands: hoofd van de gemeentelijke administratie van Parijs.
7. In Vlaanderen: Soo heeft die heerlecheit inne ende es in tsheren macht sijn water (vis), sine warande (jachtterrein), sijn wilt (vlees).
8. Directeur-generaal der financiën van Louis XVI. Zijn ontslag door de koning op 11 juni 1789 gaf aanleiding tot de bestorming van de Bastille, waarna zijn ontslag werd ingetrokken op 17 juli 1789.
9. De Keyser, P., *Gent in de Literatuur en in de Folklore*, Gent, 1935, pp. 72-75. De auteur van het gedicht is Pater Verhegghen, een Gents Augustijner monnik.

OVER DE "MATHEMATISCHE MACHINE" VAN GUILOUDE PARREE (1770) EN ANDERE "GROOTE MECHANIQUE KONST-STUKKEN" (1823) TE GENT

Voor "Ghendtsche Tydinghen" XXV/1 van 15.1.1996 schreven we een bijdrage over "De automatische beelden van **Jaquet-Droz** in Gent anno 1781". Dergelijke bezoeken van buitenlandse "uitvinders" van automatisch bewegende of mechanische beelden waren in Gent minder zeldzaam dan men allicht zou denken. Ze lokten altijd wel een massale publieke belangstelling. Om het Gentse publiek aan te trekken werd bij voorkeur gewerkt met een krantenadvertentie. Hierbij nog een paar voorbeelden van zulke voorstellingen, resp. in de tijd van Keizerin Maria Theresia (1770) en in de Hollandse periode onder Koning Willem I (1823).

In de "Gazette van Gend" van 8 januari 1770 lezen we de volgende advertentie: "Men laet een ider weten, dat alhier is aengekomen Sr. **Guiloude Parrée**, met eene nieuwe Mathematische Machine, door hem zelf gemaekt, representerende eenen *Turk*, den welken antwoord alle vraegen voor zynen Meester, en voor alle Heeren en Dames, hy verstaet jaer en maendgetal, en vertoont nieuwe curieuse Konsten. De tweede Figure verbeeld eene *Indiaensche Vrouwe* met eenen witten Water-Vogel, dezen Water-Vogel geeft, volgens het bevelen van alle Heeren en Dames, Wyn van alderhande soorten ofte koleuren. De derde Figur verbeeld eenen

Oostindischen Droguist, hy brengt op het bevelen van alle Heeren en Dames Drogueryen voord. Deze uytstekende Machinen hebben niet alleen de verwonderinge van Hunne Keyzerlyke Majesteyten en den Koning van Pruyssen, als mede van den Heer Prins van Oragnen en Nassau tot zig getrokken, maer ook van alle de gene die de zelve aenschouwt hebben. De eerste Plaetse is twee Schellingen, de tweede eenen Schelling, en de derde eenen Plaquet (= zilveren munt in de Oostenrijkse Nederlanden). Het is in de Herberge de *Nieuwe Vischmerkt*, alwaer deze Machinen geheel den dag door te zien zyn."

Waar deze Sr. Guiloude Parrée vandaan kwam, wordt niet meegedeeld. Vermoedelijk was hij Fransman of Zwitser. Dit laatste was een halve eeuw later ook het geval bij de volgende advertentie, verschenen in de "Gazette van Gend" nr. 1248 van 1 december 1823:

"Konstryk spektakel van Geneve.

De ondergeteekende hebben d'eere het public kenbaer te maeken dat zy dagelyks continueeren met hunne vertooningen van oprechte voordbrengsels uyt de voornaemste fabrique van Zwitserland, waer onder vele voorwerpen, die men kan bewyzen van massif goud en zilver gemaekt te zyn, als de *zilvere Vogel-muyte* met de zingende Kolobrie (sic), de *goude Vogel-muyte* met dito kleynderen Vogel, de *goude Vogel-dooze* n° 1, de *goude Vogeldooze* n° 2, de *goude Horlogie* met noch kleynder Vogelken, de *goude Rups*, den *Koorden danser*, ook van massif goud; naer alle deze stukken ook de *grote mechanique Konst-stukken* die algenoegzaam aen het geëerd public bekend zyn, dus onnoodig om er veel van te melden, dewyl den *Automat-trompetter* van den aenschouwers veel roem heeft weggedraegen. Men zal beginnen des avonds om 5 uren en continueeren tot negen uren. Den prys is eenen franc voor ingang. De vertooningen zullen plaetse hebben in de *Schippers-kapelle*, Recollectenplen, n° 17. G. van Vliet & Comp."

Deze adverteerders zijn blijkbaar alleen maar de uitbaters van dit rondreizend spektakel. In hun advertentie wordt niet met name meegedeeld welke die "voornaemste fabrique van Zwitserland" is, die de kleine gouden en zilveren voorwerpen en de grote "mechanique konst-stukken" heeft vervaardigd.

Zijn nog andere optredens van deze of soortgelijke mechanische automaten elders in Vlaanderen historisch geattesteerd?

Paul HUYS

GENTSE KOEK IN HET CISTERCIËNZERINNEN-KLOOSTER LEEUWENHORST BIJ LEIDEN IN HET GEWEST HOLLAND IN DE VIJFTIENDE EEUW

Sinds de vijftiende eeuw kende men aanwijsbaar in Gent een speciaal gebak, namelijk Gentse koeken. In een kerkrekening van het Vlaamse dorp Mensen is voor het jaar 1467/68 sprake van "Gentsche crucoucken" (kruidkoeken), waaraan bloedzuiverende eigenschappen werden toegeschreven. In een reglement van 28 april 1483 van het gilde van de kruideniers in Gent werd toestemming aan de leden verleend om deze koeken te bakken. Ze werden in sommige oorkonden "lyfcoucken" genoemd. Elke koek diende het merkteken van de bakker te dragen¹, zodat toezicht op de kwaliteit mogelijk was.

Ook buiten het gewest Vlaanderen werd dit gebak op prijs gesteld en wel door de zusters van het cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst, dat tussen 1261 en 1574 in de buurt van Leiden lag. Alhoewel de cisterciënzers aanvankelijk een sober leefpatroon hadden, veranderde dit allengs. Dit was ook het geval in Leeuwenhorst waar zusters verbleven die afkomstig waren uit de hoogste kringen van het gewest Holland².

Het consumptiepatroon van de zusters lag aanmerkelijk hoger dan dat van hun omgeving. Dit kunnen wij afleiden uit de hoogte van de lonen die deze religieuzen betaalden aan ambachtslieden die voor hen werkten in vergelijking met de bedragen die zij voor voedingsmiddelen uitgaven³.

In 1468/69 werden voor het eerst Gentse koeken als vastenspijs in Leeuwenhorst aangeschaft om het derven van vlees te compenseren. Dit was ook het geval in 1474/75, 1476/77, 1489/90, 1490/91, 1491/92 en 1492/93. Hiervoor werd per stuk respectievelijk 16, 12, 12, 30, 20, 8 en 20 penning betaald. De prijsverschillen zullen mede samengehangen hebben met de grootte van de koeken en mogelijk met de kwaliteit. In 1488/89 kochten de zusters een betere kwaliteit Gentse koek, die aangeduid werd met "fijne" en waarvoor 24 penning werd neergeteld. Wanneer we in het oog houden dat in deze tijd het minimum dagloon schommelde tussen 16 en 14 penning, dan kunnen we wel zeggen dat Gentse koeken alleen bij welgestelden op tafel zullen zijn gekomen.

We hebben geen gegevens over de ingrediënten die voor Gentse koeken gebruikt werden of hoe het bakproces verliep. We weten wel dat wat in de middeleeuwen Liefkuchen heetten (Lebkuchen in het Duits) nu een harde en knapperige substantie is zoals speculaas en vooral in december verkocht wordt. Dit voedingsmiddel behoorde in de voormalige DDR tot het basisvoedingspakket⁴.

Het zou een goed idee zijn, wanneer één of meerdere Gentse bakkers deze specialiteit weer op de markt brachten.

Dr. Geertruida de MOOR
(Delft)

NOTEN

1. R. van der Linden, *Gekroonde honingkoek. Koninklijke peperkoek*, Gent 1991, 22-23.
2. Zie voor dit klooster: Geertruida de Moor, *Verborg en geborgen. Het cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst in de Noordwijkse regio (1261-1574)*, Hilversum 1994 (Middeleeuwse studies en bronnen, XLII) (proefschrift Leiden).
3. Zie hiervoor: Geertruida de Moor, *Lonen en prijzen in Leeuwenhorst*, in voorbereiding.
4. Vriendelijke mededeling van Prof. Em. Dr. Johanna Maria van Winter.

HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)

SINT-JAN-BAPTISTKERK - Emilius Seghersplein

Het gebied buiten de Brugse Poort bezat nog tot het midden van de negentiende eeuw een landelijk karakter. Het werd hoofdzakelijk bewoond door boeren en tuinders. Parochiaal vielen de inwoners onder de geestelijkheid van Sint-Martinus-Ekkergerem.

Door de industrialisatie van de wijk nam het bevolkingsaantal sterk toe. In 1801 ontstond de katoendrukkerij De Smet (Louisiana), in 1811 omgevormd tot katoenspinnerij. Koning Willem I richtte in 1822 het metaalbedrijf Phoenix op. De vlasspinnerij Linière La Lys - de z.g. grote Lys volgde in 1838 en was op dat ogenblik zelfs de grootste textielfabriek van West-Europa.

De oprichting van deze bedrijven trok heel wat volk aan dat een huisvesting zocht in de buurt.

Omstreeks 1850 telde de wijk reeds zeventuizend inwoners. Daarom besloot Mgr. Delebecque de onderpastoor van Ekkergerem Jan-Baptist Otte tot zielzorger te benoemen van de wijk "buiten de Brugse Poort". Hij moest buiten de stadsmuren verblijven.

Op zoek naar een tijdelijk bedehuis kon Jan-Baptist Otte de hand leggen op de danszaal van de guinguette "Champs Elysées" aan de Elyzeese Velden. Otte zelf werd proost benoemd en mocht zijn eerste mis opdragen op zondag 14 september 1851.

Nadat de Staat bij Koninklijk Besluit van 30 september 1854 de parochie erkende werd Jan-Baptist Otte op 19 januari 1855 tot pastoor benoemd.

Bij die voorlopige kapel kon het niet blijven en ook de bisschop wou dat er een nieuwe kerk kwam.

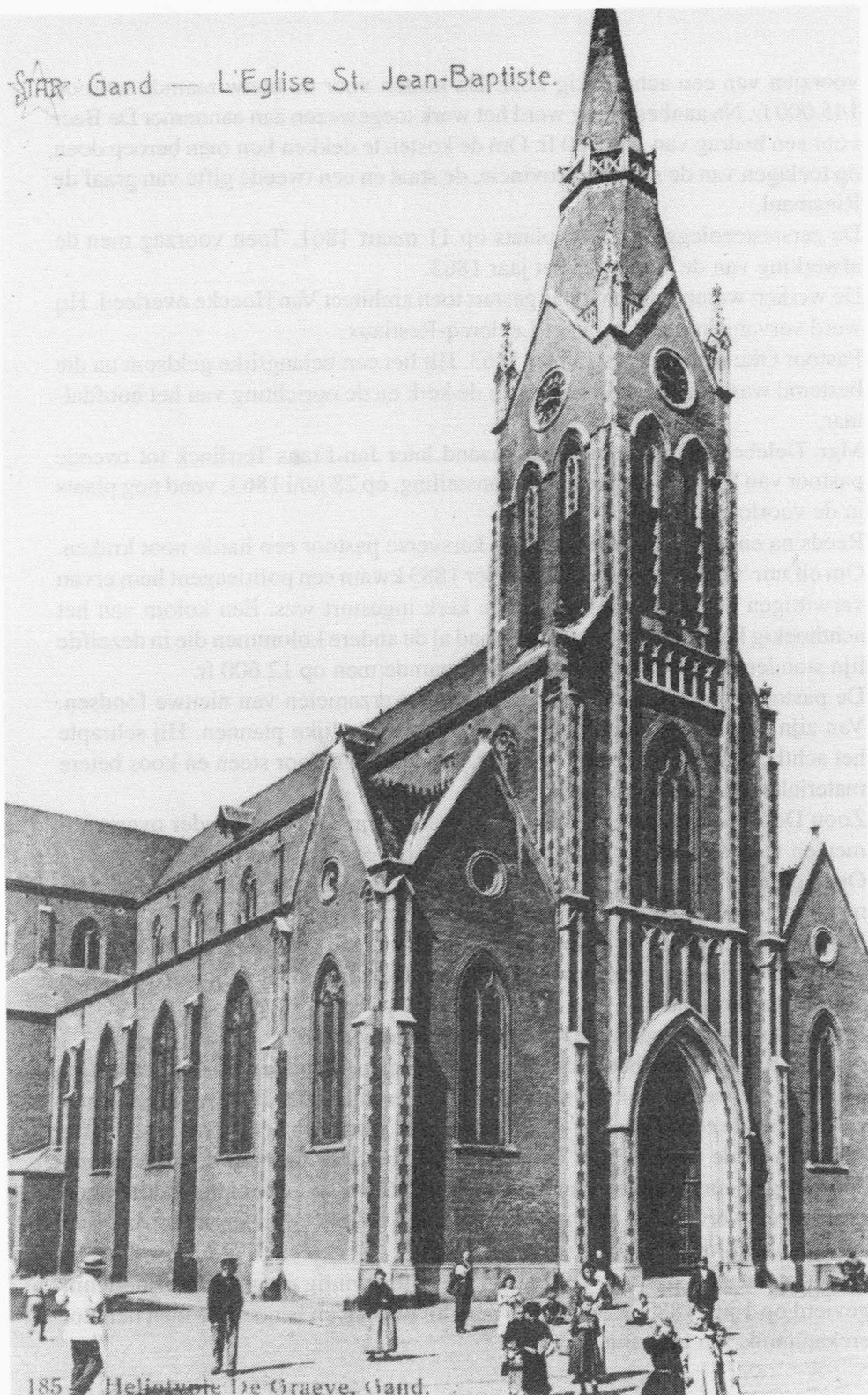
Om de nodige fondsen bijeen te zoeken klopte pastoor Otte aan heel wat deuren aan. Te vergeefs echter. Ten einde raad trok hij op bedevaart naar het Mariaheilgdom te Boulogne. Na zijn thuiskomst ontbood de bisschop hem en kon hem mededelen dat graaf De Rinsmaul een bedrag schonk van 50.000 fr. voor de bouw van een kerk.

Waren de financiële problemen voor een groot deel opgelost dan kwamen nu nieuwe moeilijkheden de kop opsteken. De pastoor wou de nieuwe kerk laten bouwen op de rechteroever van de Brugse Vaart, op de huidige Sint-Jozefparochie. De inwoners van de Rooigemwijk protesteerden en eisten dat de kerk op de Brugse Steenweg kwam. Uiteindelijk werd de knoop doorgehakt en koos men voor de laatste oplossing.

In de buurt van de toenmalige Brugse Steenweg (nu Bevrijdingslaan) kocht pastoor Otte een gewezen molenberg.

Architect Jacques Van Hoecke tekende het plan voor een neogotische kerk

STAR Gand — L'Eglise St. Jean-Baptiste.

185 Heliotype De Graeve, Gand.

St. Jan-Baptistkerk rond 1910.

voorzien van een achthoekig koor. De kosten voor de bouw raamde men op 145.000 fr. Na aanbesteding werd het werk toegewezen aan aannemer De Beer voor een bedrag van 126.000 fr. Om de kosten te dekken kon men beroep doen op toelagen van de stad, de provincie, de staat en een tweede gifte van graaf de Rinsmaul.

De eerstesteenlegging greep plaats op 11 maart 1861. Toen voorzag men de afwerking van de kerk voor het jaar 1863.

De werken waren nog maar pas gestart toen architect Van Hoecke overleed. Hij werd vervangen door architect Leclercq-Restiaux.

Pastoor Otte overleed op 25 mei 1863. Hij liet een belangrijke geldsom na die bestemd was voor de voltooiing van de kerk en de oprichting van het hoofdaltaar.

Mgr. Delebecque benoemde een maand later Jan-Frans Teirlinck tot tweede pastoor van Sint-Jan-Baptist. Zijn aanstelling, op 28 juni 1863, vond nog plaats in de voorlopige kapel.

Reeds na enkele maanden moest de kersverse pastoor een harde noot kraken. Om elf uur 's avonds van de 21 oktober 1883 kwam een politieagent hem ervan verwittigen dat de in opbouw zijnde kerk ingestort was. Een kolom van het achthoekig koor had het begeven en had al de andere kolommen die in dezelfde lijn stonden meegetrokken. De schade raamde men op 12.600 fr.

De pastoor moest dus aan de slag voor het verzamelen van nieuwe fondsen. Van zijn kant wijzigde de architect de oorspronkelijke plannen. Hij schrapte het achthoekig koor, verving het ijzer van de ramen door steen en koos betere materialen voor de kolommen.

Zoon De Beer had ondertussen het werk van zijn overleden vader overgenomen en voltooide de kerk. De totale kostprijs bedroeg 250.000 fr.

Op 7 oktober 1866 kon Vicaris-Generaal De Decker de kerk inwijden. Het meubilair moest toen nog aangeschaft worden.

In 1867 voorzag men de de toren van drie klokken in gegoten staal die gegoten waren in de klokkengieterij van Bochum in Duitsland. Het waren de eerst van die aard in ons land.

Mgr. Bracq consacreeerde de kerk op 23 september 1867.

Pastoor Teirlinck liet het koor in neogotische stijl schilderen door het atelier Bressers die daarna ook de rest van de kerk schilderde. Deze werken waren voltooid op de eerste zondag van oktober 1891 toen men het vijfentwintig jarig bestaan van de kerk vierde. Omstreeks die tijd verving men de oude ramen door de gekleurde ramen van Ladon. In 1976 werden de muurschilderingen grotendeels verwijderd met uitzondering van enkele tafereelen in het koor en enkele medaillons.

Ondertussen had pastoor Teirlinck zijn vijfentwintig jarig priesterjubileum gevierd op 1 juli 1888. Kort daarop nam hij ontslag en benoemde men hem tot erekanunnik van Sint-Baafs.

Emilius Joannes Seghers volgde hem op 12 augustus 1888 op als derde pastoor van Sint-Jan-Baptist. Kanunnik Seghers, beter bekend onder de naam "pasterke Seghers", bleef tot 1917 pastoor van de parochie tot hij in dat jaar benoemd werd tot bisschop van Gent. In 1913 vierde hij zijn vijftienvijftig jaar pastoraat. Ondertussen was hij benoemd tot pastoor-deken van de dekenij "Cis Scaldim" (aan deze zijde van de Schelde). Als bisschop droeg hij zijn eerste pontificale mis op in Sint-Jan-Baptist op 1 mei 1917. Hij overleed in 1927. Door toedoen van pastoor Verschraeghen richtte men in 1933 een gedenksteen op in de kerk onder de vorm van een buste in arduin en brons voor deze - veruit bekendste pastoor van Sint-Jan-Baptist.

In 1900 plaatste Meire een nieuw torenuurwerk.

De eerste elektrische verlichting in de kerk dateert uit 1926.

Tijdens het pastoraat van August Nobels (1931-1938) werd de kerk opgefrist. Toen herstelde men de ramen en herschilderde men het koor en de rest van de kerk.

Bij hun aftocht in 1940 bliezen de Belgische troepen de Bargiebrug op. Dit veroorzaakte heel wat schade aan de kerk.

Nog erger was het in 1944 na het neervallen van een vliegende bom op de parochie.

De herstelwerkzaamheden aan de toren, de ramen en de daken duurden van 1956 tot 1958.

Uit de Sint-Jan-Baptistparochie werden niet minder dan drie nieuwe parochies afgesplitst, namelijk: Sint-Jozef in 1872, Sint-Theresia in 1928 en Malem in 1952.

Het interieur

Het orgel, in 1910 gebouwd door Duprez, kwam er in vervanging van het oude dat geschonken was door Sint-Martinus-Ekkerghem. Duprez was een inwoner van de Sint-Jan-Baptistparochie.

Mathias Zens beeldhouwde de kast en Laureys uit Semmerzake restaureerde het orgel in 1974.

De neogotische biechtstoelen, vermoedelijk van de hand van Mathias Zens, zijn voorzien van beeldjes van de H.H. Augustinus, Johannes Nepomucenus, Petrus en Paulus.

Ook het koorgestoelte wordt toegeschreven aan Mathias Zens.

Diezelfde beeldhouwer sculpteerde de preekstoel, een geschenk van de toenmalige voorzitter van de kerkraad Leybaert. De kuip van het meubel is voorzien van de voorstelling van Pinksteren met respectievelijk: Jezus verschijnt aan de Ongelovige Thomas, Jezus zendt zijn apostelen uit, "Laat de kinderen tot mij komen", de prediking van Jezus en de Evangelisten. Op de achterzijde van de kuip: "De H. Joannes de Doper wijst Jezus aan als Messias".

De kerk is versierd met schilderijen: "O.L. Vrouw met kind en de kleine Johan-

nes" (17de of 18de eeuw), een Piëta (eerste helft van de 19de eeuw), "Maria Magdalena" (19de eeuw) en "O.L.Vrouw met kind" (19de eeuw). Op het zijaltaar in het zuidertransept: een Calvarie met Zon en Maan en twee engelen die de zielen in het vagevuur hun verlossing tonen.

Aan beeldhouwwerk bezit de kerk een H. Jozef van de hand van Mathias Zens, een O.L.Vrouw met kind en een H. Hart van Jezus, alle drie uit de negentiende eeuw.

BIBLIOGRAFIE

- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België - Architectuur - deel 4 nc - Stad Gent, p. 48.
- Verschraegen Hugonne: Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen. Provincie Oost-Vlaanderen. Kanton Gent II, Brussel 1981.
- Hoste Lode: Rooigem en de Brugsepoort te Gent, in "Ghendtsche Tydinghen" 1990, nr. 6, p. 329/340.
- Uit ons gedenboek. 100 jaar St.-Jan-Baptist. De bewogen geschiedenis van een kerk (s.l., s.d.).

David MAES
(t vervolgt)

STELTLOPER VERONGELUKT IN 'T PRINSENHOF (1512)

Bij de bekende Gentse kroniekschrijver Marcus van Vaernewijck lezen we in diens *Historie van Belgis* (Gent, 1574)¹ en ook in een anoniem *Memorieboek van Gent*² over een steltloper die, hoog op zijn 'schaetsen', zoals stelten toen genoemd werden, door de straten van de stad stapte, en er veel opzien baarde. Hij verbaasde en amuseerde de Gentenaars door zijn opvallend gedrag.

Bij Van Vaernewijck luidt het verhaal als volgt:

In desen tijdt (d.i. 1512) leefde noch den man op schaetsen, de welcke te Ghendt met zoo hooghe schaetsen ghinc dat hij sach boven in de huysen ter vensteren inne. Zij waren in twee steden aen zijn benen ghebonden, onder ende boven den knyen. Hij droech een hallebaerde op zijn schouderen, ende hadde een zweert aen tzijde, zijn handen aen de schaetsen niet stekende.

Ende dese zijn conste, daer hy menich mensche om dede lachen, ende daer af spreken, was een cause van zijnder doot. Want, commende alzo ghegaen int hof vanden Prince (soo men secht), zoo trocken die pagien by sijn schaetsen, soo dat hy doot viel, ende zijn leven daer liet om zijn conste...

Hij liep hoog boven de grond verheven door de straten al "schaetsende". Hij was als een soldaat uitgerust met een strijdbijl op een piek en met een zwaard, en kon door de vensters van de verdiepingen van de huizen naar binnen kijken. Hij was een bezienswaardigheid waar men toen wel onderdoor maar moeilijk naast kon kijken. Toen hij ook in het Prinsenhof ging wandelen en het door zijn indiscrete gedrag dreigde op stelten te zetten, figuurlijk dan, konden de dienaars van de prins in het Prinsenhof daar niet mee lachen: ze pakten zijn stelten onderaan vast, deden de man struikelen en zo hard op de grond vallen dat hij daarbij het leven liet.

Als men er een "hallebaerde" en een zwaard in zijn verbeelding bij denkt, zal hij er wel uitgezien hebben als één van de beide personages op de volgende, veel latere voorstelling van de bekende steltlopers in de Franse Landes³. Zoals men op de afbeelding ziet waren inderdaad de stelten - in de zestiende eeuw, zoals reeds gezegd, courant schaatsen genoemd - alleen op twee plaatsen aan het been vastgemaakt. Beide bevestigingspunten bevinden zich hier aan het onderbeen, d.i. onder de knie. Wellicht gebruikte de Gentse 'schaatser' zijn

hellebaard als steun zoals de twee bovenstaande personages dat met hun stok doen, alhoewel Van Vaernewijck dat niet vermeldt. Juist is ook Van Vaernewijcks observatie dat de stelten zelf niet met de handen werden vastgehouden.

W.L. BRAEKMAN

NOTEN

1. Fol. 126.
2. U Gent, Centrale Bilbiotheek, hs. 531, p. 159.
3. Uit: Madame de Flesselles, *Les jeunes Voyageurs de France* (Paris, 1862).

" 'T GENTSCH SPANT DE KRUUNE!" Ne Gentschen êwen toaie

Een gunstige wind waaide twee Gentse liedjes uit en over de Tweede Wereldoorlog naar onze redactie. Ze werden meer dan een halve eeuw geleden geschreven door "Ouwe Taaie" en trouw lid Theo Desmet. Daarmee wou hij toen een ode brengen aan al die moeders die er in penibele omstandigheden en vooral door zichzelf veel te ontzeggen, toch nog in geslaagd zijn hun kinderen enigszins behoorlijk groot te brengen.

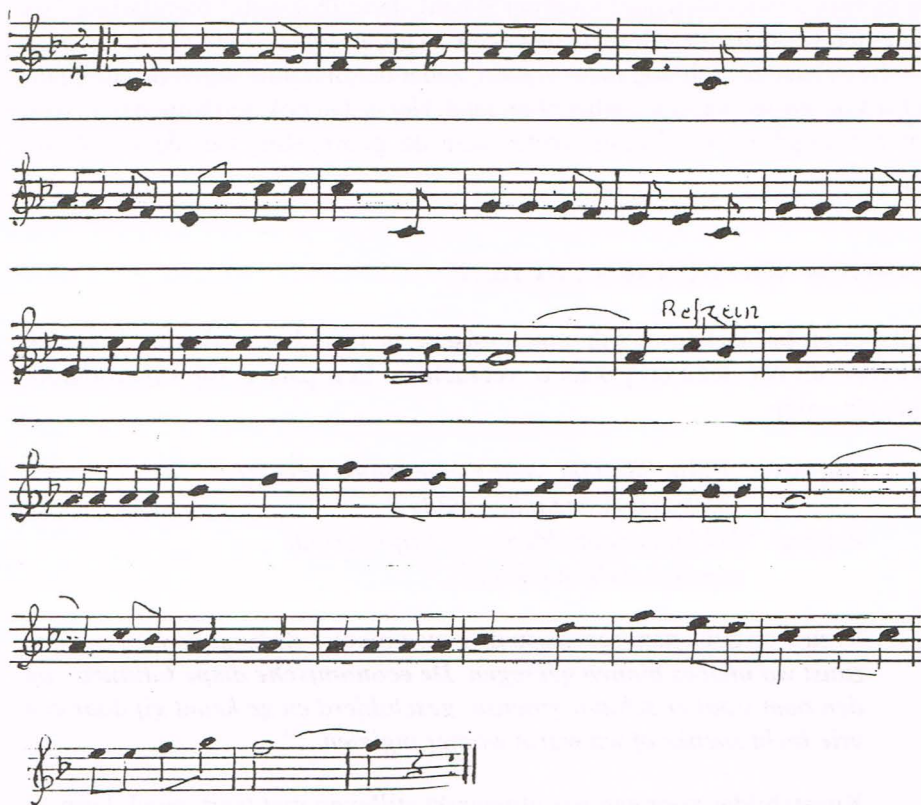
Een eerste lied draagt de vermelding:

*Lied der Rantsoenering. Oorlog 1940-1945.
Zing: best: in 't Gents. Zangwijze: Ouwe Taaie.
Kerstmis 1943*

Dit wijsje "Ouwe Taaie" maakte furore in de periode 1938-39 en werd een klassieker.

BELGIË OP DEN BON!

Het lied verwoord op geestige wijze de grootste bekommernis van de gewone man om tijdens de oorlog aan de meest primaire behoefte te voldoen, nl: hoe raak ik aan eten?

Het meest vitale probleem waar het bezette België dan ook mee af te rekenen had, was de voedselvoorziening. De Duitse machtsovername en de Engelse blokkade maakten de normale voedselinvoer onmogelijk, terwijl de binnenlandse productie helemaal niet volstond om de bevolking te voeden.

De Belgische secretarissen-generaal die mede het bezettingsbestuur vormden, trachtten tevergeefs in ruil voor de Belgische industriële productie van Duitsland een toereikende voedselinvoer te bekommen. Noodgedwongen moest het land in veel hogere mate dan voorheen in de eigen voeding voorzien. Daartoe organiseerde E. De Winter, Secretaris-generaal voor Landbouw en Voedselvoorziening, een dirigistische voedingseconomie. Die voerde de productie drastisch op en rantsoeneerde de voedselbedeling. Zegeltjes en rantsoenkaarten deden hun intrede. Tegelijkertijd met de officiële voedselvoorziening ontstond de zwarte markt. Velen verschaften zich daar aan woekeerprijzen de noodzakelijke aanvullingen op hun rantsoen. Voor enkelen diende de zwarte markt ook om zich van peperdure luxegoederen te voorzien.

De Belgen overleefden door vindingrijkheid, de welbekende “foefelarijen”. en door zich ver in de illegaliteit te bewegen. In grote steden, zoals Gent, liet deze voedselschaarste zich nog meer voelen, zodat de tolerantie tegen de sluikhandel er veel groter was dan op het platteland. Het is dan ook duidelijk dat de zorg om het dagelijks voedsel in grote mate de gedragslijn van de bevolking bepaalde.

EN TOCH NOG KUNNEN LACHEN!

Zelfspot en het lachen met de eigen miserie is altijd het medicijn bij uitstek geweest om het leed enigszins te verzachten. Een paar grapjes hieromtrent gaan als volgt:

Tandarts: *“Choh, Madam, veur t’ eten mankeerde gij
toch een poar tanden zulde.”*

Patiënt: *“Wel bijnienoak, Meniere, ‘t zijn surtout
zegolkes da’k mankeere...”*

Vrouw op zoek naar servies in de gleiswinkel: *“Kijk, madamke, memme
zuust wa nieuws binnen gekregen. **De economische diepe talluure** :
op den bom stoat er schuun groensol geschilderd en ge keunt gij doar een
vrie locht soepke of wa warm woater ingieten...”*

Kunstchilder voor een pas afgewerkt stilleven met taart, eend, hesp en vis: *“ En zeggen dat ‘t îrgsten ès, da’k dat allemoal uit mijn huufd
moeten schilderen hên!”*

men schreef er zelfs liedjes over. Daarin werd vooral de schaarste van vlees, vis en de slechte kwaliteit van bloem, melk, schoeisel, fruit en groenten, brandstof, en de vele “Ersatz” of surogaatproducten aangeklaagd.

LIED DER RANTSOENERING

We leven in wreede tijden, ‘t és al gerantsoeneerd.
d’ Hendes en de kousens zijn op punten gebaseerd.
Veur schoenen en veur sletsen, ne specialen bon,
al zijn ze van geperst karton.

Schep courage,
joepie, joepie, jee - éé -éé
want weldra,
weldra die komt de vree (bis)

Het bruid bij onzen bakker, wordt iest ne kier gezift.
't Es kweste dat de blomme op uw moage nie en ligt.
De melk bij onze melkboer, die wordt veuraf geduupt (1)
omdat ze tons wa beter luupt.

Veur pîren en veur appols, doar moete zegols bij.
De pruimen en de wurtols, die zijn uuk al nie vrij.
Veur kuulen en saveujen, tzelfs veur een pak porei,
es't rotse volgen, wees dan nog moar blij!

Levoart (2) en druugen hoarijnk, dat hemme nie te kort.
Moar ploate, rogg'en tonge kuupte op de zwarte mort.
Toebak en sigaretten, zijn uuk gerantsoeneerd.
Aleen een chieke (3) blijft ongedeerd.
Veel vrèwe luupe dikke, van flèwte, noar men zegt.
Moar 't ès wel veur die zegols en dat ès uuk hulder recht.
Tons moen ze gien rotse schuive, bij gist- of vismarchand
Zuu hebben zij doar uuk iets an.

En hedde nu gien kolen, awel brandt tons wa schlamm (4)
wa spriet (5) of spuurwigzenders (6) of desnuuds wat macadam (7)
Gelukkig, da't nie kèwd ès of anders vriesde duud.
In zuu nen tijd van gruute nuud.

En bij den apotheker, doar goat het al nie beter.
Wa pullekes (8) en flaskes die hee't hij uuk al te kort.
Es't veur u te veblijje? Of veur de kakkerij?
't Es allemoal op de zwarte mort.

't Es doarom beste vrienden, die hier nu zij bijeen.
Dat wij niet te vroeg al van malkander meuge schien.
Loat ons dus nog wat drijnken, tot we rollen op de grond,
Om nie te peizen op 't Wiede Front(9).

NOTEN

1. aangelengd met water.
2. haring, ze verslonden massa's van dit "nieuw nationaal gerecht". Het was immers rijk aan dierlijke proteïnes en vetten. Een gezegde hieromtrent was: "In plaatse van welvoart brochten de Duitschers ons levoart!"
3. tabaksprium
4. Natgemaakt fijn kolengruis of kolenstof dat met de kolenschop tot een dikke pap gemengd

werd en op het reeds brandend vuur geschept werd om het branden te onderhouden. Een andere manier om brandstof te maken was (kranten)papier weken in water en samenpersen tot blokken of bollen en die laten drogen.

5. "spriet" betekent gespleten, gesplitst, vertakt, vezelig, borstelig. Hier: "moer" van de kolen: bruinkool of turf, een vezelige brandstof.
6. "schrebielden" of "schrabielden", sintels (<Fr.: escarbilles)
7. tarmac, steentjes met teer. Men sloopte er zelfs in het geniep de wegen voor.
8. pilletjes
9. Russisch Front

Een tweede lied dateert van mei 1945, het definitieve einde van de vijandelijkheden, en schetst zowat de meest relevante gebeurtenissen en actoren uit de oorlogsperiode.

"DE VREDE DEUR DE WAPENS"

De "Vrede deur de Wapens"(1), zuu riep de fuhrer luid.
Wij willen gienen oorlog of wij wenschen gienen buit.
Moar geefd' ons guul de wîrold, tons worden wij den boas.
Als echte Duitschers zijn wij nog nie zuu dwoas.

Refrein

**Schep Couroage joepie, joepie, jee -ee - ee,
want weldra, weldra die komt de vree! (bis)**

De man mee de sigare(2), was uuk nog gienen teek.
"Moar Dolf toch, mijne jongen", sprakt hij, "ik pak u wel beet!
Wa zoede nu toch willen, woar zit toch uw verstand?
Oas ge wilt vechten, kom noar Engeland!"

Den oorlog ès gekomen. Dat was dus wel veurzien.
't Lag weeral aan de Duitschers, dat verwondert u toch niet?
Hoe zoede't anders willen, 't zit in den Duits zijn bloed.
't Ging nu veural om Engeland zijn goed (3).

Blitzkrieg (4), dat was het slagwoord, uit fuhrers hoofdkwartier.
't Zoe niet te lange duren, want hij was te rap alhier.
De Belgen woaren goeie, mee ons hoad hij gien wîrk,
Want mee zijn vliegers (5) die wast hij veel te stîrk.

Moar an 't Kanaal (6) gekomen, dat gijngt doar niet te kras.
Was dat ne voart of was dat ne wijje plas?
Doar zijn ze blijven zitten, lijk kiekens op hun ei.
En rap - rap, was 't uit mee hulder heerschappij!

En woar zat Erwin Rommel (7), in 't hietste van 't gevecht?
Was't op zijnen trommel, of zond jij zijne knecht?
Montgomery (8) zijn mannen, die hên dat g'arrangeerd
En spoedig was dat front gelijkwideerd!

Dan kwam den Atlantiek-Wall (9). Gien vliegge kost aan land.
Verre van te komen mee de buuten aan het strand.
Zijn bunkers waren IJZER, zijn mannen woaren STAAL
Moar rap die liepen z' allen op den dwoal.

Gelukkig es't gekomen, onze stad die es bevrijd!
de Tommies (10) en de Polen waren uuk toch niet benijd.
Dank aan de koene mannen, en hunne dapp're doad,
Luupen wij weer vrij op stroat!

Monty (8) en Eisenhower (11), twie mannen uit een stuk.
Zijn er na veel moeite eindelijk toch in gelukt.
De Duitschers zijn verslegen, de vreden ès een feit.
En guul de wirold ès doardeur verblijd!

De Fuhrer ès gestorven, een plotselijngje duud.
moar doar stak in zijn hersens zeker wel een beetse luud.
't Es niet spijtig veur de wirold, 't verlies van zuu een zwijn.
Wie zoe doarom verdrietig keunen zijn?!

NOTEN

1. Duitse slogan uit de vooroorlogse periode: "Frieden durch die Waffen"
2. Winston Leonard Spencer Churchill hertog van Marlborough (1874-1965), gedurende WOII eerste minister en minister van oorlog. Vermaard om zijn organisatietalent, werkkracht en geestdrift, waarin nationalisme en romantiek verweven waren en... het roken van kanjers van sigaren. Nobelprijs voor letterkunde in 1953.
3. Slaat op het bekende Duitse strijdlid: "Und wir fahren gegen Engeland"
4. Letterlijk: "Bliksemoorlog". Een flitsend snelle forcering van de onderwerping van vijandelijke staten d.m.v. bombardementen, tankspitsen en luchtlandingstroepen (parachutisten). Deze terminologie was vooral van toepassing op de snelle Duitse oorlogssuccessen in de jaren 1939-41.
5. Luftwaffe: Duitse luchtmacht (letterlijk: het luchtwapen)
6. Het Kanaal, La Manche, the Channel: zeegebied tussen Engeland en Frankrijk
7. Erwin Rommel: Duits officier (1891-1944). Sinds begin 1944 bekwaam bevelhebber van het Afrikakorps. 1942 veldmaarschalk. (Verslagen te El -Alamein, 1942). Werd wegens contacten met anti-nazistisch verzet tot zelfmoord gedwongen. Zijn optreden sprak sterk tot de verbeelding.

8. Bernard Law Montgomery (1887- 1976). Engels officier. Tijdens WOII in 1942 bevelhebber in Egypte. Overwinnaar van El-Alamein waarmee de opmars begon die hem door Libië naar Tunis voerde. Streed daarna o.a. in Italië en bij geallieerde landing in Normandië (1944), maarschalk (1945), "viscount of Alamein" (1946).
9. Atlantik-wall: reeks kustverdedigingswerken, door de Duitsers tussen 1940-44 aangelegd van de Noordkaap tot de Spaans-Franse grens, om een geallieerde invasie te kunnen afslaan. Zij omvatte bunkers, zware versperringen en allerlei hindernissen, zwaar geschut, luchtafweergeschut, land-en zeemijnen, ondergrondse schuilplaatsen voor troepen en gewonden, die zich vooral in Noordfrankrijk kilometers ver landinwaarts uitstrekten.
10. Tommy: in Engeland welwillende bijnaam voor een gewoon soldaat. Komt van Thomas Atkins, het voorbeeld uit de soldijboeken van begin 19de eeuw.
11. Dwight David Eisenhower(1890-1969) Amerikaans militair en staatsman. brigadegeneraal (1941), opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten bij de landing in Normandië (1944). Later chef van de generale staf te Washington (1945), opperbevelhebber NAVO strijdkrachten (1950-52), 2x president V.S.(1952-56 en 1956-60)

Met dank aan Theo De Smet.

Eddy "Den Twiedekker" LEVIS

GENTSE MEMORIEDAGEN: 3-4-5-6-7 APRIL

3 april 1477:

Hugonet en d'Humbercourt, Fransmans van geboorte, worden op de Vrijdagmarkt terechtgesteld. Zij waren door de Gentenaars ervan beschuldigd de overgave van Atrecht aan Frankrijk begunstigd te hebben. Tevens zouden zij een huwelijk gepland hebben tussen Maria van Bourgondië en de Dauphin. De jonge hertogin, Maria van Bourgondië, had tevergeefs voor hen om genade gevraagd. [Guillaume Hugonet, kanselier van Bourgondië, en Guy de Brimeu, heer van Humbercourt, behoorden tot het gezantschap dat op 28/2/1477 door de Staten-Generaal naar Louis XI van Frankrijk werd gezonden om hem te verzoeken zijn opmars niet voort te zetten. Louis wist bij de Staten echter het wantrouwen te wekken tegen Maria van Bourgondië en haar regering. Na een schijnproces werden haar twee vertrouwelingen van verraad beschuldigd en onthoofd.]

3 april 1660:

De Stad bestelt bij de vermaarde klokkengieter, Pieter Hemony, drie nieuwe klokken voor het Belfort, gekend onder de naam *Triumphanten*. Ze wegen respectievelijk 6050, 4459 en 3170 kg.

3 april 1787:

Keizer Jozef II schaft de foltering af in de Zuidelijke Nederlanden. Nochtans had onze magistratuur zich bijna eenparig uitgesproken voor het behoud ervan, toen haar om advies was gevraagd.

4 april 1593:

Octrooi waarbij Filips II aan de Armenkamer de opbrengst toestaat van de in de Leenbank verjaarde panden.

4 april 1738:

Geboorte te Gent van Petrus Norbertus van Reysschoot. Hij zal van 1770 tot 1795 leraar zijn aan de Academie voor Schone Kunsten. Hij zal vooral bekend worden als grauwschilder. Zijn grisailles, die het koor van de Sint-Baafskathedraal versieren, behoren tot zijn beste werken.

4 april 1815:

Een deel van het gevolg van Louis XVIII komt hem te Gent vervoegen. Zevenhonderd ruiters defileren voor het hotel d'Hane Steenhuyze in de Veldstraat, waar de monarch verblijft. Er wordt geroepen: *vive le roi, vivent les Bourbons!*

4 april 1936:

In aanwezigheid van prins Karel en de ministers Bovesse en De Schrijver, wordt het eeuwfeest van het Gentse Muziekconservatorium plechtig gevierd met een academische zitting en een groot concert in de Schouwburg.

5 april 1793:

Overlijden van de beroemde Gentse beeldhouwer, Pieter Verschaffelt. Hij verbleef een tijdlang te Rome, waar hij ondermeer het borstbeeld van paus Clemens XIV vervaardigde. Hij werkte ook aan de versiering van de Sint-Baafskathedraal en kapte het prachtige beeld van Karel van Lorreinen te Brussel. Hij werd zelfs directeur van de Academie van Mannheim.

5 april 1839:

Voor de eerste maal wordt een Gentenaar minister. Volksvertegenwoordiger Desmazières bekomt de portefeuille van financiën.

5 april 1899:

Overlijden van Karel Verbesssem, voorzitter van *Zonder Naam niet zonder Hart*, consul van de Dominicaanse Republiek, oud-rechter in de Rechtbank van Koophandel en gewezen provincieraadslid.

6 april 1405:

De Heuvelpoort, die dateerde uit de tweede helft van de 13de eeuw, wordt herbouwd: *In dit jaer, den 6 april, was de Heuverpoort 't Sente Pieters te Ghendt begonnen te fonderen.*

6 april 1911:

Overlijden van Alfons Diegerick, rijksarchivaris te Gent sinds 1882. Diegerick wijdde een paar belangrijke studies aan de geschiedenis van zijn geboortestad Ieper. Jarenlang verleende hij zijn gewaardeerde medewerking aan een vijftiental tijdschriften voor geschiedenis en oudheidkunde.

7 april 1787:

Eén van de bargiën - trekschuiten die Gent met Brugge verbonden - wordt openbaar en *per delen* verkocht. De bargiën hebben drie eeuwen lang, tot oktober 1908, hun reizigers verwend. Zij golden algemeen als de mooiste, gezelligste en meest comfortabele trekschuiten van Europa. Men kon er dranken en gerechten op nuttigen zoals in de beste restaurants.

7 april 1834:

De suikerfabriek van Casier-Van der Straeten in de Sleepstraat wordt volledig vernield door een reusachtige brand. De schade beloopt 250.000 goudfrank.

7 april 1872:

Overlijden van professor Serrure, archivaris van Oost-Vlaanderen, letterkundige, filoloog, numismaticus en professor in de geschiedenis aan de Gentse Universiteit. Met Willems en Blommaert heeft hij veel bijgedragen tot de verspreiding van de *Nederduitsche Oefeningen*, het *Vlaemsch Museum*, *De Eendracht* en andere letterkundige en wetenschappelijke publicaties.

7 april 1906:

De Geschied- en Oudheidkundige Kring te Gent, op 18 februari 1893 gesticht, wijzigt haar statuten en heet voortaan Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent.

Ronald DE BUCK

oudheidkundige kroniek

Op 25 september 1922 schreef Alfons Van Werveke voor "De Gazet van Gent" een oudheidkundige kroniek over

De Straf van den Put

Als men de geschiedenis van het strafrecht in de middeleeuwen bestudeert, is men getroffen door de wreedheid van de straffen, die men sommige veroordeelden deed ondergaan. Wij hebben reeds gesproken van de valsche munters. Zeggen wij nu een en ander van de straf met den put. Ze werd alleen op vrouwen toegepast.

De beul groef den kuil op het galgeveld, lei er de veroordeelde in en vulde hem weer om haar te versmachten. Om der waarheid moeten wij zeggen, dat slechts weinige personen levend zijn begraven. De rekening van den baljuw van Gent over 1307 bevat den volgenden post: Betaald aan den beul om Merkin van Brussel levend te hebben begraven, 10 schellingen. 't Is het oudste geval te Gent, dat ons bekend is. Elisabeth Boens, die gebannen was door de Gentsche schepenen, had zich veroorloofd weer in het land te komen in 1402. Ze werd gevangen en veroordeeld levend in een put te worden gedolven.

Daar de strafuitvoering plaats greep op den Galgenberg langs den Meulesteedschen steenweg, op grooten afstand van het Stadhuis gelegen, waar zoeven het vonnis was uitgesproken, stegen schepenen, serjanten en boden te paard om de strafuitvoering bij te wonen. De kost van die treurige kavalkade werd op de rekening van de stad gebracht in een uitvoerigen post. Daarna werden de aalmoezen ingeschreven, die men gaf aan de melaatschen, welke buiten de stadspoort waren gehuisvest.

De rekening van den baljuw van Gent over 1528 geeft eenige bijzonderheden nopens de veroordeling en de uitvoering van Johanna Maronière, die haar kind de keel had afgesneden. De advocaat, die voor haar pleitte, kreeg 20 schellingen. Men betaalde 20 schellingen aan de priesters, die hare biecht hoorden, 12 schellingen voor den wijn, die de vrouw dronk vooraleer naar den dood te worden gevoerd op een wagen, die 20 schellingen kostte, en men gaf een zelfde som aan den beul voor de strafuitvoering. Ook in het jaar 1528 werd een andere vrouw, waarvan alleen de voornaam wordt genoemd, Katherina, voor hetzelfde feit tot dezelfde straf veroordeeld, en men vindt dezelfde uitgaven in de rekening van den baljuw. Tien jaar later, 1538, was het de beurt van Martina Rijcxs voor een feit, dat niet wordt vermeld.

In het register van den Raad van Vlaanderen van 1542 hebben wij het vonnis gevonden van Lievina Baelincxs: "Om dieswille dat gij, Lievina Baelincxs, u gevonden, gehoord en aanwezig geweest zijt te meer stonden binnen deze stad

Gent met verschillende personen, daar men gesproken en besloten heeft binnen deze stad met volk te komen en die te bederven en verraden, zoo het deugdelijk bij uw eigen bekentenis, verschillende keeren herhaald, gebleken is, en dat gij zulks aan het gerecht niet hebt te kennen gegeven, zoo veroordeelt u het Hof van levenden lijve ter dood te worden gebracht met den put, en verklaart al uw goed, hetzij leen, erf of meubel, waar het gestaan of gelegen is, verbeurd ten profijte van den keizer".

De strafuitvoering had plaats te Mariakerke, waar het Galgeveld van den Raad van Vlaanderen lag.

De laatste veroordeeling tot den put te Gent is degene van een jonge vrouw, die haar beide pas geboren kinderen had verwurgd in 1550. Cannaert vermeldt een uitvoering te Brussel in 1597.

A. VAN WERVEKE

BIBLIOGRAFIE

Het "**Jaarboek van de Heemkundige Kring Oost-Oudburg 1997**" verscheen rond de jaarwisseling. Het is het 34e in zijn soort.

Een boek van een 250-tal bladzijden van formaat 16 x 24 cm.

Als specifieke Gentse onderwerpen noteren wij: "Tussen inspanning en ontspanning: Reguleren van de arbeidsmarkt en disciplineren van de arbeidskrachten in Gent tijdens de 18e eeuw". Een bijdrage van 16 bladzijden van Paul Van Heesvelde.

Bijzonder interessant en aanbevelingswaardig is de studie van Hilde Bouckenoooghe over "**Het Meisjesonderwijs in Gent tijdens het Ancien Regime**".

Vele (en vaak onbekende) inlichtingen over dit onderwerp zijn te vinden in deze bijdrage van niet minder dan 86 bladzijden.

Dit jaarboek kost 400 fr. Interessanter is natuurlijk zich lid te laten maken van de "Oost-Oudburg" door 400 fr. over te schrijven op de rekening van deze Kring, Nr. 000-0445972-63. Dan ontvangt men het boek gratis.

Het Augustijns Historisch Instituut te Heverlee gaf verleden jaar een boek uit dat Gentse heemkundigen sterk zal interesseren, namelijk "**Augustijnen op de Pastorij. De Augustijnenparochie Sint-Stefanus te Gent van 1803 tot 1914**".

Deze omvangrijke studie van Bart Sas is volledig gewijd aan de Sint-Stefanusparochie. Dat dit op een grondige manier gebeurde blijkt uit het aantal bladzijden, niet minder dan 358.

De vóórgeschiedenis beslaat 46 bladzijden en behandelt de periode van 1794 tot 1803.

De hoofdstukken behandelen de periodes 1803-1834, 1834-1880 en 1880-1914.

De indeling is telkens dezelfde: de Kerkbedienaars, de Kerkfabriek, de Parochiale gebouwen en hun inboedel, andere religieuze gebouwen: kloosters, kerken, godshuizen, het gelovige volk en de kerkfabriek, het onderwijs in de parochie en besluit.

Veel interessante inlichtingen in dit boek met illustraties en grafieken van een formaat van 15,5 x 23,5 cm.

Het boek kost 700 fr. + 100 fr. portkosten.

Kan schriftelijk besteld worden bij "Augustijns Historisch Instituut" Augustijnenklooster Sint-Thomas van Villanova - Parkenstraat 109 te 3001 Heverlee. Kan ook telefonisch op het nummer 016/40.44.40.

Als het op glasramen aankomt hoeft Gent voor niemand onder te doen. Denk maar aan namen zoals Jean-Baptiste Béthune, Arthur Verhaegen, Henri Coppejans. En sedert een halve eeuw ook het atelier Mestdagh. Wij vermoeden dat heel wat Gentenaars reeds een bezoek zullen gebracht hebben aan dat atelier in de Koolsteeg.

Het ontstond in 1947 toen Albert Mestdagh, een leerling van Henri Coppejans, een eigen atelier oprichtte. Nu, 50 jaar later is het nog steeds een Mestdagh die dit atelier leidt.

Naar aanleiding van dit 50-jarig bestaan waren er opendeurdagen in dit atelier, was er een retrospectieve tentoonstelling in het Museum van Deinze en Leiestreek, maar ook nog een retrospectieve in het Leone XIII-Instituut te Milaan, die loopt van 3 tot 18 november 1998. En er verscheen een 48 bladzijden tellend boek van formaat 21 x 25,5 cm. met 54 prachtige kleurenfoto's met als titel "**Kunstglasramen Mestdagh**".

Het boek eindigt met een lijst van de belangrijkste werken met de plaats waar ze zich bevinden, en dat is niet alleen in talrijke Belgische steden en gemeenten, maar ook in het buitenland, tot in Japan toe.

Dit boek kost 400 fr. en is te bekomen in het Atelier Mestdagh, Koolsteeg 22 te Gent.

Deel XXII van de "Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent" is verschenen.

Het is volledig gewijd aan een zeer grondige studie van Anne-Laure Van Bruaene over "**De Gentse Memorieboeken als spiegel van stedelijk historisch bewustzijn(14e tot 16e eeuw)**".

Het gaat dus over memorieboeken en sommigen menen dat het officiële geschriften betreft waarin nauwkeurig alles opgetekend werd wat hier gebeurde.

Was het maar zo; dan hadden wij ons nu een zuiver beeld kunnen vormen van de geschiedenis van onze stad. Maar zo iets bestaat spijtig genoeg niet. Men weet dat Philippe le Bel in 1301 het College der XXXIX afschafte en het verving door een College van 26 dat jaarlijks gekozen werd.

In een officieel register dat bewaard werd op de griffie van de Keure werden de namen opgeschreven van de verkozen schepenen. Nu waren er particulieren die deze lijsten overschreven en zelf een soort van dagboek bijhielden waarin zij de meest markante gebeurtenissen in de stad optekenden: een opstand, de intrede van een vorst of... een strenge winter. Sommige deden dat voor zichzelf en hun familie, anderen met de bedoeling dat dit een ruimer publiek zou bereiken.

Van deze geschriften, die geklasseerd worden onder de benaming "memorieboeken" bezit Gent een unieke verzameling die tot hiertoe nog niet zo grondig werd bestudeerd. Men kan zich immers heel wat vragen stellen over deze handschriften. Wie waren die mensen die dergelijke memorieboeken opstelden, wat was hun binding met de stad, in hoeverre zijn deze notities betrouwbaar, wat werd er verzwegen of verdraaid?

Het ontcijferen van die oude handschriften, het onderling vergelijken van de gegevens die er in bevat zijn, het toetsen aan gekende feiten, het vormen van een opinie over hun waarde vergde een jarenlange studie. Het resultaat daarvan kunnen wij nu lezen in de 390 bladzijden tellende "Verhandelingen". Gemakkelijk voor ons, niet?

Het kan niet anders of dit is een boek dat iedere Gentse heemkundige sterk moet interesseren. Het kost 700 fr. Maar slimmeriken laten zich lid maken van de M.G.O.G. door 750 fr. over te schrijven op Rekening Nr. 000-0370680-43. Zij krijgen dan ook nog de "Handelingen" die normaal 850 fr. kosten.

Het is dit jaar 200 jaar geleden dat de Boerenkrijg begon.

Men kan zich voorstellen dat er in de loop der tijden heel wat gepubliceerd werd over deze gebeurtenis. Voor iemand die geïnteresseerd is in dit onderwerp toch wel een enorm groot probleem om zijn weg te vinden naar al die publicaties. Maar dat is nu stukken gemakkelijker geworden, want een ploeg van de Vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Universiteit heeft daar een studie over gemaakt en het resultaat ervan gepubliceerd onder de titel "**De Boerenkrijg. Bibliografie van de fictie- en de non-fictieliteratuur**".

Daarin vindt men de auteur, de titel, de uitgever, het jaar van publicatie en het aantal bladzijden van niet minder dan 869 publicaties. (!)

Een onmisbaar instrument voor iemand die geïnteresseerd is in deze materie. Formaat 20,5 x 29,5 cm. - 105 bladzijden.

Te bekomen in de Universiteit, Vakgroep Nieuwste Geschiedenis - Blandijnberg 2 (5e Verdieping). Prijs 250 fr.

Wie 300 fr. stort op Rekening Nr. 001-1889724-46 van het Centrum voor Geschiedenis te Gent, ontvangt het boek thuis besteld.

In "Oost-Vlaamse Zanten" 1997 - N°4 staan 2 artikels die onze lezers kunnen interesseren.

Beatrix Baillieul heeft het over de "**Portrettengalerij van de Gentse Schuttersmaatschappij Willem Tell**".

In die maatschappij die gesticht werd in 1825 werd er geschoten met de kleine kruisboog. Bijna een eeuw werd deze discipline beoefend.

Kort na de Eerste Wereldoorlog werd het lokaal in de Bagattenstraat (denk aan de Willem Tellstraat) verkocht. De maatschappij bleef bestaan, maar er werd overgeschakeld op het bolspel in het lokaal "De Toren" op het pleintje aan Seles Kestkerk. Ze verdween geluidloos in duistere omstandigheden na de Tweede Wereldoorlog.

Het was in deze maatschappij een traditie aan de voorzitter een geschilderd portret aan te bieden. Een 10-tal van deze portretten is bewaard gebleven en hangen nu in de schietzaal van de St-Rochusgilde in de St-Pietersabdij.

In dit artikel vindt men de foto's van deze voorzitters met een korte biografie. Ook enkele kunstenaars die deze portretten schilderden worden besproken, zoals Jean Vander Plaetsen, Joseph Pauwels, Ferdinand Willaert en Leonard De Buck.

Een ander artikel, van de hand van Roza De Vriendt, behandelt "**Feest en Rouw achter de Porseleinkaart**".

Er zijn heel wat interessante, weinig of niet bekende inlichtingen te vinden over enkele 19e eeuwse Gentse figuren, zoals de vitriool- en textielabrikant Frans Claes-De Cock en de gebroeders De Cock, de machtigste reders van België die 20 zeeschepen bezaten en het prachtig hotel op de Nederkouter bewoonden waarvan een deel later het "Institut de Gand" zou worden.

"**Waar is de Tijd?**" - Deel 6: "**1350 jaar Gentenaars en hun huizen**". Weer de moeite waard. Meer dan 50 prachtige foto's, waarvan heel wat van het verdwenen schilderachtig Gent. De kwaliteit van deze oude foto's is merkwaardig. Pro memorie: 160 fr. bij de dagbladhandelaars.

Onlangs verscheen de nieuwe **Hotel- en Restaurantgids** van Gent.

Daarin vindt men de inlichtingen over een 25-tal hotels en meer dan 200 restaurants. Voor iemand die geld heeft moet men in Gent geen honger lijden.

Deze gids begint met een korte geschiedenis van Gent ten bate van de toeristen. En wat kunnen wij daar tot onze grote verbazing in lezen? "De bijnaam van de Gentenaars, de "stroppendragers", houden zij over aan de openbare verneering van alle Gentse hoogwaardigheidsbekleders die op bevel van de keizer blootsvoets en met een strop rond de hals een stadsrondgang moesten maken."

Wij zouden graag vernemen wie al die hoogwaardigheidsbekleders waren die hier met een strop rond de hals moesten rondlopen.

Zou het geen goed idee zijn dergelijke teksten te laten opstellen door mensen die een klein beetje vertrouwd zijn met de geschiedenis van onze stad?

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Van Mevrouw **Denise Hebbelinck** ontvingen wij een reactie op de vraag van de heer **Eddy Levis** nopens handelszaken die de Gentse taal gebruiken als blikvanger, aandachtstrekker (Gh. T. 1998 - N° 2 - p. 107).

Zij schrijft ons: onze wasserij heeft dit jaar een opgemerkte beschildering laten aanbrengen op haar bestelwagen.

Op de foto hieronder kan men inderdaad zien dat het hier wel gaat om een "Wasscherije".

Zij zit zelf ook met de volgende vraag, en dit naar aanleiding van het artikel "St-Martinuskerk". Als kind hoorde ik steeds spreken van "de schieve toren van Ekkerghem". Daarbij werd verteld dat de bouwmeester uit wanhoop zelfmoord zou gepleegd hebben. Wat is daar van waar?

Vraag van de heer **Hugo Collumbien**:

Men heeft het altijd over de Vijf Windgaten: Vijf Windgatenbrug, -poort, -straat. Maar ik heb nog nooit een afbeelding gezien waarop er 5 windgaten te bespeuren vielen, altijd 4. Ook op het Panoramisch zicht van 1534 zijn er duidelijk 4 windgaten te zien. Waar is dat 5e gebleven? Is het er ooit geweest?

LEZERS SCHRIJVEN ONS

In aansluiting met wat de heer **Roger Spilthoorn** schreef in Gh. T. 1998 - N° 2 - p. 110, ontvingen wij van de heer **Victor Antheunis** het volgend schrijven: Aangaande de Stedelijke Lagere Hoofdschool - Begijnhofplein - Dr. Decroly! Over Emiel Langui die daar toen leraar was kan ik het volgende mededelen: hij was waarschijnlijk van geboorte van de Brusselsepoortstraat (Keizerpoort). Bij de bevrijding van Gent in september 1944, was hij Majoor Jim van de Witte Brigade. Hij was de zoon van caféhouder "Tseef Langui", schuins over de Krevelstraat, juist naast een klein beluik (citeetje) die nu bijna gans is ingenomen door het auto-elektriciteitsbedrijf "TACOEN". Het deurtje van het beluik is nog altijd zichtbaar. Zijn vader is ook nog buitensmijter geweest in de dancing "De Witte Bol" aan de Keizerpoort in de jaren twintig. Het was daar trouwens in die tijd een soldatenbuurt door de nabijheid van de de Hollainkazerne.

Na de bevrijding is het de dancing "Novelty" geworden van de toenmalige eigenaar Georges De Booser. Emiel Langui was op 't laatst van zijn loopbaan aankoper van kunstwerken voor de Belgische Staat. Dit is allemaal gezegd geweest in het vroegere TV-programma "Ten Huize van" door Prof. Florquin op het einde van de zestiger jaren.

Mijn vader Firmin Antheunis en een zekere Jozef Tondeleir waren er mede bevriend in hun jonge jaren ± 1920. Het waren leeftijdsgenoten. Jozef Tondeleir, de laatste overlevende van die generatie aan de Keizerpoort, was toen zeeman op de grote vaart. Hij is overleden op het einde van 1981. Hij was toen 80 jaar. Hij was ook de laatste overlevende die in dat klein "Beluik" heeft gewoond. Ik ben er trouwens ook geboren in 1923. Misschien kan het Mr. Spilthoorn interesseren wat er van een oud leraar is geworden nadien.

OUDE JAARGANGEN VAN "GHENDTSCHET YDINGHEN"

Volgende losse nummers en volledige jaargangen zijn verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad.

1973 nrs.	3-11-12	
1974		
1975	1	
1976	2-3-4-5-6	Voll.
1977	2-3-4-5-6	Voll.
1978	1-2-3-4-5	Voll.
1979	1-2-3-4-5	Voll.
1980	1-2-3-5-6	Voll.
1981	1-3-4-5-6	Voll.
1982	2-3-4-5-6-Bijl.	Voll.
1983	1-2-4-5-6	Voll.
1984	1-2-4-5-6	Voll.
1985	1-2-3-4-5	Voll.
1986	1-2-3-5-6	Voll.
1987	1-2-4-5-6	Voll.
1988	1-2-3-5-6	Voll.
1989	1-2-3-5-6	Voll.
1990	1-3-4-5	Voll.
1991	1-3-4-6	Voll.
1992	1-2-4-5-6	Voll.
1993	1-3-4-5-6	Voll.
1994	1-2-3-5-6	Voll.
1995	1-3-4-5-6	Voll.
1996	1-2-4-5-6	Voll.

Prijs per afzonderlijk nummer: 70 fr.

Prijs per volledige jaargang: 400 fr.

Deze kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 uur in het Documentatiecentrum (behalve in juli en augustus en op wettelijke feestdagen).

Is eveneens te koop in het Documentatiecentrum of via onze postrekening:

- boek "Dat was een tijd!" door John Flanders - 900 fr.

Bij verzending 155 fr. bij te betalen.

- plattegrond van de stad Gent door B.J. Saurel (1841). Getrouwe copie van het origineel - 120 fr.

Plattegronden kunnen niet verzonden worden per post.

DIT BESTAAT NIET MEER

De Houtleie met het Alexianenklooster rond 1870.

De Houtleie met de Turrebrug in 1900. Copyright A.C.L. Foto N° 35358.